

JAARBOEK
VAN HET
KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK
„Concordia res parvae crescunt”

TE
AMSTERDAM

I. 1914.

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1914.

De Munten van Koning Lodewijk Napoleon.

In 1909 kwam het Rijks Archief te 's-Gravenhage, dank zij de welwillendheid van den heer W. S. BURGER te Antwerpen, in het bezit van het geheele archief, afkomstig van ISAAC JAN ALEXANDER GOGEL, Minister van Financiën van het Koninkrijk Holland ¹⁾. Een der portefeuilles van diens «archief» bevatte eene vrij volledige verzameling van 173 stukken over het Muntwezen gedurende 1805—1810, meerendeels oorspronkelijke brieven aan den Minister van den medailleur JOAN GEORGE HOLTZHEY te Amsterdam, den Essayeur-Generaal WILLEM ADRIAAN ARNOLD POELMAN en den Utrechtschen muntmeester GIDEON JAN LANGERAK DU MARCHIE SARVAAS, benevens een aantal afschriften en ontwerpen van brieven door GOGEL aan bovengenoemden geschreven. Zoowel GOGEL's papieren, als het uitgebreide archief van 's-Rijks Munt te Utrecht, dat met de meeste bereidwilligheid door den muntmeester DR. HOITSEMA te mijner beschikking gesteld werd, zijn door mij met succes geraadpleegd. Beide verzamelingen vullen elkander op eene zóó gelukkige wijze aan, dat ik meen er vrij wel in geslaagd te zijn, om in de volgende bladzijden een

¹⁾ Uitgebreid beschreven in het *Jaarverslag van 's-Rijks Archief*, 1909.

volledig beeld te geven van het Nederlandsche muntwezen van af de komst van Koning LODEWIJK NAPOLEON tot aan de inlijving van ons land bij Frankrijk.

Een der eerste daden van LODEWIJK NAPOLEON, 5 Juni 1806 koning van Holland geworden, was het geven van eene opdracht aan zijn' minister GOGEL, tot het voorstel van een voordracht betreffende het muntwezen van het nieuwe koninkrijk. Reeds 31 Juli was GOGEL met zijn concept gereed, waarvan o.a. artikel 13 luidde: «de stempel der koninklijke Munt-Specie wordt bepaald als volgt: Op de eene zijde de beeltenis van den koning, met het omschrift: LOUIS NAPOLEON KONING VAN HOLLAND en aan de andere zijde een laurier- en eikentak, met het omschrift KONINGRIJK HOLLAND, in het midden de waarde, onder het jaargetal of: Het wapen van het koninkrijk hebbende ter zijde uitgedrukt de waarde, en van onder het jaargetal, of: De gekroonde leeuw van het wapen enkel in het midden den laurier- en eikentak, in plaats van de waarde».

17 September 1806 vaardigde de Koning te Aken het decreet uit, in hoofdzaak gevolgd naar GOGEL's concept. De voornaamste bepalingen er van waren, dat er voor het geheele koninkrijk slechts ééne Munt zou zijn, die te Amsterdam zou worden gevestigd, terwijl 31 December 1806 «alle de muntgebouwen, welke in het Koninkrijk aanwezig zijn ¹⁾ voor altijd worden gesupprimeerd». De Munt te Utrecht zou, tot dat de nieuwe Munt te Amsterdam gereed was, in werking

¹⁾ dat waren de muntgebouwen te Dordrecht, Hoorn, Harderwijk, Kampen en Utrecht.

blijven. De stempel der nieuwe te vervaardigen munten, welke dit zouden zijn werd niet bepaald, zou vertoonen «de beeltenis des Konings met het omschrift **LODEWIJK DE EERSTE KONING VAN HOLLAND**, en op de tegenzijde het wapen van het koninkrijk, op de rand, ter dikte van het stuk en in de rondte: **SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM**».

Eerst bij decreet van 26 December 1806 n°. 4 werd vastgesteld, dat er als standpenningen van het Koninkrijk geslagen zouden worden de navolgende nieuwe speciën:

In Goud: Penningen van 20 en van 10 Gulden.

In Zilver: Stukken van 50 Stuivers, Guldens en Halve Guldens.

Nu had men ten minste munten, maar — wie moest ze maken? Het aantal goede stempelsnijders was gering.

JOAN GEORGE HOLTZHEY, die zoo menige gebeurtenis uit de tweede helft der 18de eeuw vereeuwigd had, was hoog bejaard nog te Amsterdam werkzaam, en gaf van tijd tot tijd nog wel een penning in het licht, die echter bij zijn vroegere werken nog al achter stonden. Toch vatte hij, zeer ingenomen zijnde met de komst van Koning **LODEWIJK**, het plan op, deze gebeurtenis door eenen penning te vereeuwigen en verzocht hij 17 Juli 1806 Minister **GOGEL** om een silhouet.

«Hoe hoog bejaard en vermindering in mijn vermogens bespeurende, zoude dog gaarne mijne van jongs af aan gekweekte en zoo zichtbaar ten toon gespreide Vaderlandsliefde, met eene medaille bevestigen en mijn werkzaamheden in dit fac besluiten» ¹⁾. **GOGEL** beloofde het gevraagde en zendt hem een zich in zijn bezit bevindende doos toe, waarin het portret van Z. M. en

¹⁾ Brief in Rijks Archief. Verzameling **GOGEL**.

face, denkelijk een gouden snuifdoos, daar HOLTZHEY bij de terugzending spreekt van «de kostbaare dooz, waarvoor UEd. dank zegge. Een goed en innemend voorkoomen vinde in het afbeeldsel van Zijn Maj» ¹⁾).

Ondertusschen schijnt de Franschman GEORGE, te Parijs werkzaam, HOLTZHEY vóór te zijn geweest, tenminste reeds in Sept. 1806 kwam GOGEL in het bezit van eenige exemplaren van diens penning, met het naar rechts gewende borstbeeld des Konings NAP. LOUIS I. ROI DE HOLLANDE CONN. (étable) DE FRANCE en met zijn wapen op de keerzijde, ²⁾ welk wapen, zooals NAHUYs terecht opmerkt, niet overeenkwam met het voor den Koning vastgestelde, bij het verdrag 24 Mei 1806 tusschen den Keizer en de vertegenwoordigers der Bataafsche Republiek gesloten ³⁾. Deze penning werd vertoond aan verschillende stempelsnijders, met voorstel om muntstempels te vervaardigen volgens dit model. Uit de brieven van Minister GOGEL blijkt, dat H. LAGEMAN en J. G. HOLTZHEY te Amsterdam, J. W. MARMÉ en J. DE MEIJER te Utrecht hieraan hunne krachten beproefd hebben, en willen we bij hunne pogingen een oogenblik stilstaan.

HENDRIK LAGEMAN zendt 31 Oct. 1806 den Essayeur

¹⁾ In den catalogus van de verzameling penningen en munten door GOGEL nagelaten en 9 Oct. 1855 te Amsterdam verkocht, komt voor: No. 198. Uitmuntend geteekend portret van Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, onder glas, in geëmailleerde gouden rand, denkelijk de deksel van de hierboven vermelde doos

²⁾ Afgebeeld bij M. NAHUYs, *Histoire Numismatique du Royaume de Hollande* I. pl. I. 3, en op onze plaat I. a

³⁾ De Koninklijke Wapens zullen zijn de oude Wapenen van den Staat, gecarteeld met den Franschen Keizerlijken Adelaar en gekroond met de Koninklijke Kroon.

Generaal W. A. A. POELMAN een afgietsel van het door hem gemaakte portret met den volgende brief: ¹⁾

«Hiernevens 't afdruksel van het door mij vervaardigde Portret. Hetgeen ik niet twijfel, of zal aan het mij gegeven voorbeeld gelijk gevonden worden. Indien men in 't Oog gelieft te houden ('t geen aller noodzakelijkst is) dat 't mijne voor Munten en 't andere voor Medailles geschikt is, 't spreekt doch van zelve, dat daar men in 't eerste geval, bepaalt is aan een zekere diepte, men voordeelen voor de bewerking mist, daar men in een Medaille gebruik van kan maken. En dit voorgemelde in 't oog gehouden wil ik mij gaarne onderwerpen aan de allerstrikste beoordeling van bevoegde regters. Voor 't overige beveel ik mij in Uwe vriendschap, en betuig met alle achting te zijn, Mijne Heeren etc.»

Dit zeer middelmatige werk ²⁾ vond echter zeer te recht geen genade in de oogen der «bevoegde regters», zoodat POELMAN reeds 5 November den medailleur antwoordde: ³⁾

«Bij UEd. missive van 31 Oct het afdruksel van het bij UEd. vervaardigd portrait wel ontvangen hebbende, heb ik het zelve benevens UEd. missive aan Z. Ex. den Heer Minister van Financiën vertoond. Schoon ik UEd. niet wil ontveinsen, dat men de trekken van gelijkenis met het origineele portrait niet genoeg voldoende vond, kan ik U echter uit naam van den Heer Minister verzekeren,

¹⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

²⁾ NAHUYs *Suppl. pl.* III. 20 en 21.

³⁾ Afschrift in het Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

van Zijne tevredenheid voor de moeite, die gij u gegeven hebt. En ik ben daarom gechargeerd u te verzoeken om deszelvs verdiensten wegens dit werk aan mij op te geven, en tevens de gemaakte moerstempel aan mij te doen toekomen. Ik zal alsdan ten spoedigste daarvan rapport doen, en zoo ik hoop in staat zijn, deze zaak ten genoegte te vereffenen».

LAGEMAN is weinig te spreken over dit antwoord, zooals blijkt uit zijn brief, dien hij 10 November aan POELMAN zendt ¹⁾).

«Naar eene afwezigheid van eenige dagen, vond ik uw geeerde van 5 deezer gistere bij mijn terugkomst, en las daarin tot mijn verwondering, «dat gij niet ontvijnzen kond, dat de gelaatstrekken van het pourtrait niet overeenkwamen met het mij gegeven voorbeeld, zoo dat men er geen gebruik van kan maken.» Ik zeg met verwondering. De Eer van mijn Metier gaat mij te veel ter harte, om hierbij niet iets te gevoelen, dat ik mij verbeeld niet te verdienen. Het nader beziende kon ik er dat niet in vinden, dat zulk een vonnis verdiende of — Ik moest volslagen blind wezen — te meer nog daar reeds een kunstvriend, mij het vleijendst Compliment er over gemaakt had. Ten overvloed heb ik heden er nog over geraadpleegt met een Man, wiens reputatie in het vervaardigen van pourtraiten boven alle twijfel verheven is, om ook deeze zijne gedachte te weten — wiens uitspraak, zeer ten voordeelen van mijn werk was

¹⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

en wien 't ongunstig oordeel zeer verwonderde. *Zijn Ed. zijde mij eenige klijnigheeden die hij er in vond die verschil met het gegeevene voorbeeld maakte, indien gij dit verandert, zijde hij, misschien voldoet het dan wel beeter. Deze wil ik gaarne veranderen. Tenzij dat er mogelijk een vooroordeel tegen is, dat men 't hier in 't land zoo niet gemaakt kan krijgen. dan betuijg ik uw, geen stuk er meer aan te willen doen.* En of dit vooroordeel niet wel bestaat en hierin kwaad doet, zoude ik wel haast geloven, als ik mij erinner, dat doen ik de heer SARVAAS de Hollestempel. Nota. Bene de Hollestempel zelve (onafgedrukt), en zonder het Model er bij — vertoonde hoorde zeggen: Jongelief zoude het wel lijken. Dit oordeel — op dit zien alleen, duijd het boven veronderstelde naar mijn gedagte te veel aan — te meer nog, daar hij mij zeide, het zoo door de Utrechtsche graveerders gepreezen was, dat de graveur MEIJER hem gezegd had, nooit iets fraayers gezien te hebben waarop ik repliceerde, dat moet ik zeggen MijnHeer dat die man weinig moet gezien hebben. Zijn Ed. Ja MEIJER is doch een bekwaam graveur. Ik: Ik wil die Man niet taxeerén. Mooy is het, maar om te zeggen Ik heb nooit iets mooyers gezien, dat kan ik er nu niet in zien. Waarop zijn Ed. mij antwoord. Ik geloof doch niet, dat men hier in 't land zoo goed maken kan, waarop ik repliceerde Dat is iets anders — En moogelijk had ik moeten zeggen. Ja ik kan het zoo. Doch nooit gewend mij met kwakzalverij of geswets op mijn bekwaamheden op te houden, is er dit zoo uyt gekoomen.

Denk ondertusschen niet, dat ik de Heer SARVAAS verdenk van ten mijnen nadeelen te weezen — verre van daar. Het is alleen om naar te gaan, waar of het doch in geleegeen mag zijn het wijt verschillend oordeel van de uytdrukking in uwe missive — en dat van bekende kunstenaren. Ik heb te veel vertrouwen op uwe vriendelijkheid om eenigsints te vreezen dat gij mij deze lange brief ten kwade zoud duiden, was het een zaak, van minder belang, of die ik mij verbeelde twijfelagtiger ten mijnen voordeelen te weezen. Ik zoude er zoo veel water niet om vuil maken — maar ik begrijp het is hier: In dit land kan men zoo iets niet maken, niettegenstaande wij het bij de beste geprobeert hebben — en dus wij zullen het in Frankrijk laten doen — nog eens verschooning verzogt hebbende over mijn open hartige Vrijheid, en de herleezing van de onderhaalde woorden verricht hebbende ben ik met de meest mogelijke achting etc.»

POELMAN verzekert hem echter, dat alleen het feit van het weinig gelijken van het portret van den Koning de oorzaak is, dat er van zijn werk geen gebruik wordt gemaakt, ¹⁾ en besluit LAGEMAN daarop te trachten zijn penning te verbeteren, zooals hij 17 Nov. bericht ²⁾.

«Ik ben thans beezig om eenige veranderingen in 't Pourtret te maken. Ik twijfel niet of hetzelfde zal dan beeter voldoen. Het zoude mij dus plezier zijn, om de bestelling van dezelve buitenslands,

¹⁾ Afschrift in het Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

²⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

zoo lang te verschuiven, tot zij mijne veranderde gezien had. *Ik had doch gaarn dat de mijne gebruykt wierd* er zal nog maar een dag of 4 meede heen loopen, wanneer ik de vrijheid zal nemen, om er U een afgietsel van te doen geworden. Dit meende ik Uw te moeten verwittigen, en U te verzoeken als het in U vermoogen is aan mijn boven gedaane Wensch te voldoen.

Waar meede de eer hebbe van mij te noemen enz.»

4 December zendt hij den essayeur-generaal een afgietsel van den thans verbeterden stempel, en vraagt «nadere orders». Deze blijven echter uit, daar POELMAN hem antwoordt,¹⁾ van Minister GOGEL nog geen verdere instructies te hebben ontvangen, waarop LAGEMAN zeker het wachten moede 11 Februari 1807 aan POELMAN schrijft: ²⁾

«Volgens Uwe laatste orders heb ik de eer van u te doen toekomen den stempel in het voorleeden jaar volgens Uwe orders vervaardigt, benevens de reekening hier ingesloten. En daar ik in de toekomende week a costly geld benoodigd ben — zal ik de vrijheid gebruiken om op UEd. te trekken».

De rekening bedroeg f 400.—. POELMAN antwoordde hem reeds den volgende dag «dat zijn eisch voor 't enkele graveren van 't portrait van Z. K. M. zonder dat er noch iets verder voor de stempel door u verrigt is, zoo exorbitant was, dat ik tot zulk een ongepaste beloning aan den Heer Minister der Financiën geen voorslag zoude durven doen». Hij stelt echter voor

¹⁾ Afschrift in het Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

²⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

hem *f* 63.— voor zijn moeite te doen toekomen en zijn stempel terug te zenden, met de vrijheid om daar van het zij voor een medaille of op die wijze welke gij verkiest gebruik te maken» ¹⁾).

Hiervoor is LAGEMAN echter niet te vinden, maar antwoordt reeds 14 Februari: ²⁾

«De gave aanneeming der gebode prijs voor een werk, hetgeen door allen, die zien kunnen wordt goedgekeurd, zoude voor mij dishonorabel zijn en daarom zal ik mij te vreedten moeten houden met dat geen, hetwelk zijn Excel. de Minis. van Finantien goed zal vinden mij toe te leggen — verlangend uytziende, met hun, welke mijn werk beoordeelden, naar die Munten, welke mijn arbeid als broddelwerk ten toon zal stellen».

Het slot is, dat 9 April 1807 door POELMAN *f* 100.— aan den medailleur betaald wordt «voor het graveeren van een stempel met het pourtrait van Z. M. den Koning van Holland, waarvan geen gebruik gemaakt zijnde, de stempel volgens het daarbij deswegen geconvenieerde bij den graveur is terug ontfangen».

Deze briefwisseling geeft een aardig staaltje van de zelfingenomenheid van LAGEMAN. Muntstempels zijn door hem niet vervaardigd, maar wanneer wij de door hem geslagen portretpenningen zien, waarvan die op het overlijden van WILLEM V (1806), en van JAN NIEUWENHUYSEN (1806) en ten slotte de strooipenning bij de inhuldiging van den Souvereinen Vorst te Amsterdam (1813) de voornaamste zijn, dan behoeft het

¹⁾ Afschrift in het Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

²⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

zeker niet te worden betreurd, dat het maken van de beeltenis van Koning LODEWIJK NAPOLEON niet aan hem is opgedragen ¹⁾).

Zeër opgetogen waren de Utrechtsche stempelsnijders JAN WILLEM MARMÉ en JAN DE MEIJER over den hun door den muntmeester DU MARCHIE SARVAAS vertoonden penning van GEORGE. Aan den essayeur POELMAN schrijft deze laatste ²⁾ 29 Sept. 1806, dat zij hem zeiden «dat hij hun zoo fraay en zoo onnavolgbaar voorkomt, dat de courage om het slegts te probeeren bijna ontbrak, indien ik niet had geinsteerd dat men ten minste altoos behoord te beproeven, wat men kan en zo men het althans zo doet, dat het in dit land niet kan verbeterd worden, het zeker dan wel eenige consideratie zal hebben bij den Minister van Z. M. DE MEIJER wilde wel een jaar voor niet werken, indien hij het dan zo kon als d. Heer GEORGE, die dat Pourtrait in Parijs heeft gemaakt Hij betuigt veel fraays van buitenlanders so in dat vak gezien te hebben en meend een bevoegd rechter te zijn, maar dat is onnavolgbaar en voor een Kabinet onbetaalbaar, tien en meermalen pinkoogde hij en was als verrukt over de uitvoering».

Zij beloven zich echter aan de proef te onderwerpen en schrijven 27 Sept. aan den heer POELMAN: ³⁾

«Wij Ondergetekende Stempelsnijders van 's Lands Munte te Utrecht gistere door den Heer Muntmeester G. I. L. DU MARCHÉE SARVAAS ontboden

¹⁾ Zie over LAGEMAN, die 30 Maart 1816 te Amsterdam overleed, de *Afg. Konst- en Letterbode* 1816. I. p. 276.

²⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

³⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

zijnde, en ons voorgesteld is, tot het maken van het Pourtrait van zijne koninklijke Majesteit tot Diverente Geld Specien moeten hierop in de 1ste plaats Adviseeren den konstige Werkmeester welke het zelve gemaakt heeft, en zijn van Oordeel in ons geheele Land geene te zijn het zelve zoodanig te Evenaaren In de 2de plaats moet het Pourtrait zoo ingericht worden naar de Muntslag, daar het vertoonde wel voor Medailles is, om deszelfs verhevendheid, maar voor geen Munt Stempels ingericht, indien zulk een Pourtrait in geen Maand gemaakt is, dus voor een Medaille kan men voor een enkele Reis wel iets vraeij's op leveren, maar voor Munt Stempelen moet men ten minsten voor Drie paar stempels Drie Pourtraits maken, en zo dra er een in het harden of onder de Schroef springt, (: waar bij meenigvuldige ondervinding zulks ondervonden is) kan zulks niet wagten, of er moet ten spoedigsten een andere in de plaats zijn, dierhalven moeten dezelve door Moeders ¹⁾ ingericht worden, om de Stempels onder het Munten bij te kunnen houden, en moeten in Eene Stoot gemunt zijn, en gevolglijk vlauwer voor Gangbaare Munt, moet in het oog gehouden worden.

in de 3de plaats willen de ondergetekende wel hun Uiterste Devoir doen, het zelve zoo na te doen Egaliseeren als immer moogenlijk is, indien zulke Munting in dit koningrijk nooyt is voor gekoomen, en dus er geen toeleg toe geweest is, en dierhalven

¹⁾ Moerstempels, die het beeld en relief vertoonen, en die dienen om er de stempels waarmede de munt geslagen worden, mede te vervaardigen.

niet ongeneegen zijn wel er Proeven van te willen opleveren, naar de beste en vlijtigste bewerking.

Verzoeken dus ten minsten een week of zes voor hun te hebben ter Proefneming ter keuze.

Hier meede vleije wij ons, dat het een en ander in gelievige aanmerking zal genoomen worden, waar meede wij in afwachting van nader besluit met allen Respect ons Teekenen.

J. W. MARMÉ.

J. DE MEIJER.

Reeds 6 October ontvangt MARMÉ last om GEORGE's penning naar den Haag terug te zenden, en blijkt uit den volgenden brief,¹⁾ dat hem opgedragen is om een stempel voor een *gulden* te maken, terwijl aan LAGEMAN de stempel voor een *rijksdaalder* besteld was

«De Opvraging van het Medaille Pourtrait van zijn Maj. de koning, om na 's Hage te Expedieeren koomt mij bijzonder voor, daar ik in de bewerking van het zelve ten sterksten ben, en het verwondert mij, daar het de heer LAGEMAN in Amsteldam het zelve zoo lange gehad heeft, om de bewerking er na te doen in de waare Groote van het Medaille pourtrait, en mij daar in tegendeel is opgelegd het zelve te Leveren voor den Gulden, dat oneindig verschilt met den Rijksdaalder, waar in de Exactitude van alles kleiner in acht genomen moet worden en dus vrij meer oplettenheid noodig heeft als bij den Rijksdaalder, dus verzoeke vriendelijk dat mij hetzelfde Pourtrait in plaats van 8 Dagen, ook mooge vergund worden de Tijd welke het de Hr.

¹⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

LAGEMAN gebad heeft, en wanneer het zelve hadde mogen houden nog eene 8 Dagen zoude mij in Staat gevonden hebben het zelve te Leveren dog wanneer van het zelve verstoken blijve, en zuks niet Weerom mooge hebben, in tusschen mijn Werk stakende moet blijven, om het missen van het Pourtrait, en zal nu Uw Wel Ed. ontvangen Resolutie uit den Haag afwachten, het zelve dan maar na de Uiterste Vlijt en Gememoriseerde gedagten het zelve dan moeten afwerken, en verzoeke dit mijn bericht zoo het Uw Wel Ed. goed vind, meede te zenden na den Haag, blijve voorts met alle Hoogachting enz.»

22 November zendt MARMÉ den essayeur-generaal POELMAN zijn proef, met den volgenden begeleidenden brief:¹⁾

«Hiernevens een afdruksel van den mij van 't Gouvernement opgelegden Taak, om het Pourtrait van zijn Maj. de koning op de Groote van den Gulden Stempel te vervaardigen, welke zeer veel in klijnte verschilt van het Rijksdaalders Pourtrait, een waarlijk moeyelijke Taak geweest, dog deselve met alle aangewende kunst en vlijt nu volbragt, en Twijffele niet, of mijn opgelegde Onderneeming zal na genoegten bij het Gouvernement bevonden worden, aan gaande dit Pourtrait hebbe volstrekt niet Dieper mooge werken zal het voor den Enkelden Gulden dienen, dog is nog iets verhevener en zoo plat niet als de 5 Franc. Indien er nog een tegenzijde tegen moet vervaardigt worden, dog

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GODEL.

welke werkzaamheid daar aangehecht is, weete nog niet, nog ook niet van den zelven omschriften, welker lettertjes niet te groot moeten zijn, om het randschrift te plaatsen. Hierover zal van het een en ander de gunstige besluiten des Gouvernements af wagten. Gelieft Uw Wel Ed. deese opgegeve Memorie meede te zenden na 's Hage, late zulks aan Uw Wel Ed. goedkeuring over, blijve met alle hoogachting enz.»

Dit portret schijnt ook al weinig geslaagd te zijn geweest, ten minste schrijft de muntmeester aan POELMAN «het is na mijn inzien tamelijk uitgevoerd, maar het gelijkt niet zeer»¹⁾. Het is mij niet gelukt de proefmunt van MARMÉ; die hij wel in samenwerking met zijn collega DE MEIJER zal vervaardigd hebben, te vinden. Uit zijne brieven blijkt, dat het hoofd van Koning LODEWIJK door hem kleiner moest gemaakt worden dan door LAGEMAN, ik beschouw dan ook de bij NAHUYS *Suppl. pl. III. 21* afgebeelde proef als het eerste werk van LAGEMAN, die later vervangen is door de door hem «verbeterde» n°. 20, waarop hij zijn naam heeft aangebracht. We zullen later zien, dat de bij NAHUYS *Suppl. pl. III. 23* afgebeelde proef het werk van MARMÉ is, zeer waarschijnlijk zal hij voor die proef, die hij in 1808 in zeer korten tijd heeft moeten voltooien, het reeds in 1806 door hem vervaardigde borstbeeld des Konings gebezigd hebben. Voor dat hoofd heeft klaarblijkelijk ook GEORGE's penning als model gediend, terwijl het kleiner is dan het model.

¹⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

10 September zendt HOLTZHEY aan Minister GOGEL GEORGE's penning terug. De keerzijde kan hem niet bevalen, daarom zendt hij een schetsje ¹⁾ (fig. 1.) «het moet verbeelden het wapen van holland, rustende tegens den adelaar. De afdruk welke van Uw bekoomen heb (dat is de penning van GEORGE) is het wapen geplakt tegens den adelaar, en rust nergens op! met een geheele kramerij van ornamenten rond om het zelve de inscriptie spreekt duidelijk. Onder aan tusschen twee palmtakken de waarde van het stuk en het jaargetal, waarin het geslaagen is».

Fig. 1.

De mededeeling, hem in antwoord op deze zending gedaan, dat er gedacht wordt over een «gequartileerd wapen met Leeuwen en Arenden» bevalt hem volstrekt niet, daar dit volgens hem «een eigendom van Frankrijk

¹⁾ Teekening en brief in Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

zou beduiden of te kennen geven Holland heeft tot opperhoofd als koning Prince Louis aangenomen, vindende dit haar belang, met onder de Sauve Garde van die Mogendheid haar te begeven ter bewaring van haare wetten en belaaers, en om tot rust te koomen. Op mijn schets ziet Uw den gekroonden adelaar met een scepter of zwaard en uitgespreide vleugelen ter bescherming gereed.

De Keizer heeft gezegd de kroon zal nooit met de kroon van Frankrijk vereenigd worden maar onafhankelijk blijven, waartoe dan een te samen gesteld of gecombineerd wapen voor het koninkrijk Holland?»

31 October zendt HOLTZHEY zijn proef. Het was een cartonnen afslag van den stempel met rechts gewend borstbeeld des konings en omschrift: LVDOVICVS PRIM. REX HOLLANDIÆ ETC., afgebeeld bij NAHUYs pl. VI. 36. Plaat I. n°. 11. Deze proefmunt is mij slechts bekend in een paar afslagen in verguld- en wit bordpapier, en in een looden afslag, voorkomende onder n°. 331 in den catalogus der verzameling van Jonkv. C. J. A. WARIN, te Amsterdam 28—29 Dec. 1903 door G. THEOD. BOM EN ZOON verkocht.

HOLTZHEY schrijft den Minister bij de toezending, dat hij Z. M. gaarne eens wilde zien, daar hij zeer betwijfelt, of de gelijkenis wel voldoende is, en dat hij het woord REX juist boven het kopstuk geplaatst heeft «dan wordt men er best en duurzaam aan gewoond»¹⁾. De stempel werd, zooals HOLTZHEY 6 December den Minister schreef¹⁾ door VAN DER KELLEN gesneden, onder zijne directie.

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

«Toen men bedagt wierd, eene Munt te hebben, en in Amst. te plaatsen, nam ik voor, een assistent voor mijn dienst, en tot mijn opvolger gebruikelijk aan te leggen, of vervolgens tot Muntsnijder, aan te bieden, zijnde hij in dier tijd een cachet snijder, die met vrouw en kind succelende was. Dit is in zo verre gelukt, dat hij onder mijn directie de stempel gesneden heeft, waarvan UEd. de afdruk gezonden heb, zonder opzigt zoude het wel nog niet gaan, dog neeme aan hem verder bekwaam te maaken. Dit ter Uwer overweginge. Ik zal mij verblijden, dit huishouden gelukkig gemaakt en mijn Vaderland dienste hebben kunnen doen».

29 December deelt nu minister GOGEL den Koning mede, dat hij zich, na ontvangst van het decreet van 17 Sept. 1806, bezig heeft gehouden met de Munt, en verschillende graveurs verzocht heeft een' stempel met het borstbeeld van Z. M. te maken, volgens het verstrekte model. De ontvangen proeven zendt hij den Koning, met de opmerking: «Celui sur carton me paroît le plus ressemblant Il a été fait à Amsterdam sous les auspices du célèbre Mr. HOLTZHEY» ¹⁾.

Wat het wapen aangaat, ontraadt hij dit te gebruiken zooals het op den penning van GEORGE voorkomt met den koninklijken mantel en de andere emblemén, daar dit zonder dit alles met de vier kwartieren door de kleinheid der in voorkomende leeuwen en adelaars reeds moeielijkheden oplevert, en hij terecht vreest, dat vooral de kleinere munten (tien gulden en halve gulden) zeer onduidelijk zullen worden, gelijk reeds met de zegel-

¹⁾ Afschrift in het Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

stempels het geval is ¹⁾. Het meeste bezwaar bestaat echter in het aanbrengen van het randschrift, daar hiervoor geene machines op de Munt voorhanden zijn, en deze eerst kunnen worden aangeschaft, wanneer het nieuw te bouwen munthuis gereed zal zijn, terwijl het waarschijnlijk nog vrij lang zal duren, voor het personeel met deze nieuwe machines voldoende vertrouwd is. Daarom stelt de Minister den Koning voor te besluiten, dat de keerzijde der nieuwe munt zal bevatten het gekroonde wapen met waarde aanduiding en jaartal, dat, voorloopig althans, het randschrift vervangen zal worden door een kartelrand en dat de medailleur J. G. HOLTZHEY uitgenoodigd zal worden, zich te belasten met het toezicht op de te maken stempels, terwijl hij zich zal mogen bedienen, hetzij van de gewone stempelsnijders der Munten, hetzij van andere, volgens hem het meest geschikt, het werk naar wensch uit te voeren.

Reeds 2 Januari 1807 werd, in den geest als door GOGEL voorgesteld, besloten, waarop deze 5 Januari den graveur HOLTZHEY den volgende brief zendt ²⁾.

Mijn Heer!

«Zijne Majesteit den Koning goedgevonden hebbende mij te autoriseren om U Mijn Heer te inviteren, ten einde de surveillance over het graveren der Zinnebeelden voor de nieuwe Koninglijke Nederlandsche Muntspecien bepaald, wel te willen op U nemen, met faculteit om tot dat einde te employeren, hetzij de gewone Graveurs der Munten,

¹⁾ Zie over die zegelstempels: J. C. WAGNER, *Het Groot-Zegel des Rijks onder de regeering van Z. M. Lodewijk Napoleon, Koning van Holland in «de Wapenheraut»* van 1902. p. 181.

²⁾ Afschrift in het Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

of zodanig ander persoon, als tot voltooying van dit werk bij U het meest geschikt zal worden geoordeeld, heb ik het genoegen met toezending van de onderscheide Decreten en besluiten op deze Materie genomen en welke ik vertrouw dat genoegzaam zullen zijn, om U nopens 's Konings oogmerken naar vereisch te eluderen, mij door deze van den mij opgedragen last te kwijten, en U in naam van Zijne Majesteit te verzoeken, om door het onder Uw opzicht laten vervaardigen van de, ten gevolge dezer Decreten benoodigde stempels, nog ditmaal den Lande met Uwe uitstekende kundigheden en ervarenheid in dit, hier te lande zoo schaars beoefend vak, te willen dienen — gedragende ik mij ten aanzien van 's Konings beeltenis aan de met U gevoerde confidentieele Correspondentie, terwijl ik de teekening van het Wapen hier bij voege met verzoek, om na gemaakt emplooy mij het zelve ter stond te willen retourneren.

In vertrouwen dat geene persoonlijke verhinderingen U zullen beletten, den Lande nog dit blijk van 'Uwe zoo vele malen betoonde ijverige bereidwilligheid te geven, heb ik bereids op den Essayeur Generaal der Munten, de Heer POELMAN, de noodige autorisatie verstrekt, om U, zoo nopens de personen welke thans tot soortgelijke werkzaamheden bij den Lande gebruikt worden, en door U zouden kunnen worden in het werk gesteld als nopens de tot hier toe in gebruik geweest zijnde wijze van werken alle zodanige renseignementen te geven, als door U daaromtrent van hem zouden mogen verlangd worden, terwijl ik verder alle

zodanige voordragten, als door U eventueel mogten geoordeeld worden aan mij te moeten worden gedaan, zal inwagten en steeds bereid zijn, om U de voltooying van dit belangrijk werk, zoo veel eenigzints mogelijk, te faciliteren.

Waarmede» enz.

9 Januari verklaart HOLTZHEY, na eene korte aarzeling, zich bereid de opdracht aan te nemen, maar maakt bezwaar tegen het feit, dat de voorzijde den naam en titel des Konings in het *Hollandsch* zal voeren, terwijl het kantschrift: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM zal luiden. Met deze twee talen op één muntstuk kan hij zich niet vereenigen, waarom hij dan ook reeds op zijn proef, 31 October gezonden den titel van Z. M. in het latijn aangebracht heeft. Tevens zendt hij twee schetsen voor de keerzijde, een van 2½ gulden met hollandsch, (fig. 2) een van den gulden met latijnsch omschrift, (fig. 3).

Fig. 2.

Fig. 3.

Een derde schets, (fig. 4) 16 Januari door HOLTZHEY den Minister toegezonden, was zonder de spreuk op

de tegenzijde en wordt door hem bijzonder aanbevolen «het zoude beter zijn, dewijl het door één mensch niet geschiedt (n.l. het maken der stempels) en door den een de letteren wat ruimer of ongelijker geplaatst konde worden en als zoo voor nagemaakt of vals zoude kunnen aangezien worden, daarbij kan het wapen ook wat grooter vallen, het geene voor de kleinere munten diende in 't oog gehouden te worden" ¹⁾). Naar deze derde schets is de bij NABUYS pl. VI, 36 afgebeelde keerzijde gesneden.

Fig. 4.

12 Januari was de essayeur-generaal POELMAN van 's-Gravenhage naar Amsterdam vertrokken, ten einde met HOLTZHEY te bespreken de opgegeven zinnebeelden der munten, de dikte en grootte der stukken en speciaal om aan te dringen op bespoediging. Na herhaalde samenkomsten met den medailleur vertrok hij 15 Januari naar Utrecht, waar hij zoowel met den muntmeester als met den muntsmid besprekingen houdt, dien laatsten

¹⁾ Brief en teekeningen in het Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

tevens opdragend om eenige stempels van het allerbeste staal in gereedheid te brengen en tevens de stempelsnijders J. W. MARMÉ en J. DE MEYER last gevend, den heer HOLTZHEY desverlangd bij te staan. Verder werden de stempelsnijders der opgeheven munten te Dordrecht, Hoorn en Harderwijk van de opdracht aan HOLTZHEY op de hoogte gebracht, ten einde eventueel hunne diensten te kunnen aanbieden. JOSEPH EVERS, graveur aan de Munt te Dordrecht, ontving van HOLTZHEY de opdracht tot het maken van een stempel, zooals nader zal blijken voor de keerzijde van den gulden dienende. HOLTZHEY schreef¹⁾ hem 17 Maart 1807

Mijn Heer!

«Aangespoord werdende, om met het stempelwerk voor de Nieuwe Muntslag spoed te maaken, waartoe de voorzijde (het kopstuk van zijn Maj. bevattende) reeds gereed geweest dog door desasters, het breeken der stempels in het harten, en onzuiver aange troffen staal tegengeloopen is, zo heb ik het genoeg (de afdrukken van UEd. gegraveerde Cachetten, met die van de andere Heeren Graveurs vergeleeken hebbende) goed gevonden UEd. bij deze een aftekening der nette groote, en bepaaling der figuren voor de tegenzijde te produceeren, en mij zo spoedig mogelijk te zenden, de arenden, en Leeuwep in het schild met de couleuren waaren onnodig voor uw in deeze tekening te schetsen, hebbende die reeds in de cachetten geplaatst gevonden. de stempel hierbij gaande in die form gedraaid zo als ze tans nodig heb, is van staal gesmeed dat mij verzeekerd, dat proef onder-

¹⁾ Deze brief, afkomstig van den heer J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK, is thans in mijn bezit.

vindelijk goed bevond is van welke soort dat tans ook tot de voorzijde onderhanden genomen ophoop dat beeter uit zal vallen. Verzoek een geëerden rescriptsie van den Ontfangst, blijvende met waare achting enz».

Ook GERRIT KONSÉ, stempelsnijder aan de opgeheven Munt te Harderwijk, die na HOLTZHEY's overlijden zich aanbood om diens taak «de surveillance over het graveeren der zinnebeelden voor de Nieuwe Koninglijke munt-specien bepaalt wel te willen op zich nemen», ¹⁾ heeft eenige stempels voor HOLTZHEY vervaardigd.

Ondertusschen werd er door dezen laatsten ijverig gewerkt aan het maken van de keerzijde der nieuwe munt, die, zooals hij 8 Februari meldde, hare voltooiing naderde. Toen deze nagenoeg gereed was, bleek echter dat de stempels te groot waren voor de te maken muntstukken. HOLTZHEY schijnt in de meening te zijn geweest, dat zij moesten dienen om drieguldens mede te munten, terwijl rijksdaalders bedoeld waren, zooals POELMAN hem mededeelde! Goede raad was duur, de stempels gereed maar — onbruikbaar! daar de nieuwe stukken slechts 17 Eng. $47/32$ azen ($\pm 26,3$ gram) moesten wegen, en het gewicht van den driegulden 20 Eng. 13 azen ($\pm 31,3$ gram) zou zijn. Er schijnt nog een tweede proefstempel, eveneens te groot (41 mM.) met hetzelfde borstbeeld en omschrift LODEWYK DE EERSTE KONING VAN HOLLAND te zijn vervaardigd, waarvan een proefslag in lood in den reeds hierboven vermelden catalogus der verzameling WARIN onder n°. 332 voorkomt. HOLTZHEY stelt nu voor, om de stempels te doen

¹⁾ Brief van G. KONSÉ aan POELMAN. Archief van 's Rijks munt te Utrecht.

dienen voor het maken van «60 stuiversstukken, blijvende tog deismaal (decimaal), en overeenkomst met de oude Zeeuwsche drieguldens, 10 schellingen vlaams, anders vreeze dat ons gedaan werk vrugteloos is, of ten minste zeer moeilijk zal te regt te brengen zijn»¹⁾.

Hiervan wilde minister GOGEL niets weten, HOLTZHEY moest de matrijzen verder afwerken, en hem werd verzocht om tegen half Februari eenige proefexemplaren te zenden, ten einde aan Z. M. op het «Ridderfeest»²⁾ van 16 Februari te toonen. Hij doet hiertoe zijn uiterste best maar door de slechte hoedanigheid van 't staal waarvan de stempels vervaardigd waren, wilden deze «in het harten niet hart worden, schoon twee rijzen in het vuur geweest» Hij is hierover «zeer gedéconceerd», maar deelt, om te toonen dat 't hem aan «voortvaardheid nog welwillendheid hapert» mede, dat hij een' stempel gereed heeft voor de guldens en daarna de stempel voor de 20 glds zal volgen. Om proefafslagen van den gulden wordt hij 3 Maart zeer dringend gevraagd door den essayeur-generaal, daar Z. M. ongeduldig begon te worden en herhaaldelijk vraagt, «of en wanneer de nieuwe specien zullen te voorschijn komen». In zijn antwoord hierop, den 11^{en} Maart aan den Minister gezonden, deelt hij mede, dat hij thans van den smidmeester der Munt te Utrecht staal van betere kwaliteit heeft ontvangen, en daarmee bezig is. Belangrijk is het navolgende uit dezen brief, ³⁾ waaruit blijkt het groote aandeel, dat D. VAN DER KELLEN in het maken der stempels gehad heeft.

¹⁾ Brief aan Min. GOGEL. Rijks Archief.

²⁾ Zie over dit Ridderfeest NAHUY'S l. c. p. 52.

³⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

«De stempels der voorzijde van de 50- en 20 stuiver stukken, met het kopstuk van den Koning, worden door mijn adsistent onder mijn opzigt met haar toebehooren gereed gemaakt, waartoe geene van de oude zo als mij haare werken geproduceerd zijn, bekwaam oordeele. Deeze stempels nu in het hartmaaken goed blijvende, zal van beyde, de tegenzijde, het wapen bevattende een van haar onder handen geven, zijnde juist het werk dat zij gewoon zijn, en haar toevertrouwen kan. Onder de afdrukken welke van de graveurs te Dort, ¹⁾ Hoorn, ²⁾ Harderwijk en Utrecht ontfangen heb, vinde de twee Eersten de beste, waarvan een of beyde bij mijn man (dat is v. d. KELLEN) gevoegd, voor de Munt die opgericht zal worden, goed zoude zijn».

Gelukkig kan nu 30 April 1807 de essayeur-generaal den Minister mededeelen, dat hij bij den heer HOLTZHEY de moerstempels voor de beide zijden van de 50 en 20 stuiversstukken geheel in orde heeft bevonden, en worden dan ook 6 Mei afdrukken dier stempels (zes exemplaren van elke munt) aan Minister GOGEL toegezonden door HOLTZHEY «dank zij de Goede voorzienigheid, die mij op den avond van mijn leven de kragten verleend, om nog dadelijk blijken van mijn vermogen en welwillendheid te mogen geven, tot bereiking van het salutair oogmerk van die Edelmoedigen en beminlijken Koning Ons van G. gegeven tot herstel van Onzen diep gezonken en vernederden Staat.» ³⁾

¹⁾ J. EVERS.

²⁾ G. KONSÉ.

³⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

De verdere stempels schrijft hij, waren onderhanden, terwijl hij zich beklaagt, dat de graveur J. EVERS van de Munt te Dordrecht, wien hij reeds 17 Maart een stempel zond tot het graveeren van de keerzijde van het 20-stuiversstuk, hem dien ondanks herhaalde aanvragen niet toezond, zoodat hij genoodzaakt was dien zelf te graveeren. Dit spijt hem dubbel, daar door de onzuiverheid van het staal de door hem gegraveerde stempel niet onberispelijk is, en hij nu den stempel van EVERS had kunnen bezigen, dien hij weet, dat deze gereed heeft. De gezonden munten waren de bij NABUYS pl. VI, nos. 37—38 afgebeelde. (Pl. I. 13 en 15).

De randschriften waren, nadat het stuk gereed was, er letter voor letter opgebracht en niet «met een soortgelijk instrument als op de fransche stukken».

Reeds 12 Mei ontvangt GOGEL van HOLTZHEY «om het groot ongeduld en verlangen van Zijne Maj. met de geenen die Zijn Maj. omringen te matigen» proefafdruk van de voorzijde van den halven Gulden (NABUYS pl. VI, 39), met de mededeeling, dat ook de tegenzijde onderhanden is.¹⁾

«Op de nieuwe muntsfiguren tegenzijde steld voor het wapen des Koninkrijks, op de staf of scepter des souverain bewinds, en Conestabels Staf van frankrijk, met een guirlande van Eikenlof aan elkander gesnoerd. Want zijn keijzerlijke koning majesteit heeft in Uw presentie gerecomendeerd (bij de erkenning als koning) Onz wel te regeeren, tot onz geluk, maar teffens niet te vergeeten, een Fransman te zijn etc. Het eikenlof

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

verbeeld het welk bij de guirlande gebruikt is, stelt voor het Constitutioneele, bepaalende het algemeen geluk des Staats, en der burgeren gelijke regten.»

Belangrijk is ook wat HOLTZHEY schrijft over de voorzijde:

«Dat men den Grooten NAPOLEON, nog Consul zijnde, met de regter zijde zichtbaar, en als Keizer met de linker wang zichtbaar op de munten voorgesteld heeft, is niet wel begreepen. Want als Consul was hij verplicht met zijne 2 mede Consuls te rade te gaan, en zo men wil ondergeschikt of bepaald, nu als Keizer is hij boven alles en houdt met regt de hooger hand, en besluit alleen tot eenè wet die bij 't wetgevend ligchaam, op zijn voorstel goed gekeurd was — so moet ook onzen Koning met de regterzijde buiten waards gekeerd op onze Munt te voorschijn komen».

De munten werden nu door GOGEL aan Z. M. getoond, die aanmerkingen maakte op het te hooge relief der stukken en ze den heer ISABEY, «dessinateur du Cabinet de l'Empereur à Paris» liet beoordeelen. 23 Mei schreef¹⁾ GOGEL aan HOLTZHEY dat «door den franschen teekenaar eenige bedenkingen tot verandering zijn voorgekomen». Zoowel tegen het omschrift der voorzijde, waar men den naam Lodewijk de Eerste Koning van Holland wilde vervangen hebben door Napoleon Lodewijk als tegen de keerzijde, die geheel gewijzigd zou moeten worden waren zulke overwegende bezwaren geopperd, dat HOLTZHEY, ontmoedigd door het ontvangen schrijven, zeer wel begreep, «dat al het werk vergeefs is. wat er in 4 maanden Tijds met zo veele desasters en over-

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

haasting geschied is, en volgens decreet des Konings gereed en gereed geworden». Om echter zijn «crediet bij zijn Maj. boven dien des franschen tekenaars te maintineeren» en tevens om Z.M. te doen zien, wat hij als stempelsnijder vermag, vraagt hij «of 't niet dienstig zijn zou, Z. M. te doen toekomen afslagen van de volgende door hem vervaardigde penningen: 1799 de Battalje te Castricum, 1801 de vrede te Luneville, 1800 de intrede van de xix. Eeuw, en 1802 de vrede van Amiens» ¹⁾. Tevens wilde hij Z. M. ontslag vragen nu hij voldaan had aan het verzoek surveillance uit te oefenen, over de gravure der benodigde muntstempels. «Dit kan» zoo schrijft hij, «dunkt mij, niet tot mijn oneer verstreken, maar ten besten geduid, daar ik ver boven de 80 Jaaren oud ben geworden. Ik zal mij daarom ook nog verplicht vinden om mijn geheele affairen over te doen, in hoop nog eenige rust in dit leven te vinden, na ruim 60 Jaaren, als in een woeste zee gedobberd te hebben, wegens 't muntwezen. De grooten 50—20—10 Stuyv. stempels zijn reeds voltoid met omschriften en alles, ik zal ze schroeven, de letters buiten om den rand brengen en ze over zenden, so kan Zijn Maj. zien, dat het volgens zijn decreet is in order gebragt en nu onder de archive ter gedachtenis moeten blijven rusten».

1 Sept. zendt hij den volgenden ontslagbrief aan den Minister. ²⁾

¹⁾ Beschreven en afgebeeld in het *Vervolg op v. LOON's Nederl. Historie-penningen* X. nos. 850, 872, 863, 884. Op advies van GOGEL zijn deze penningen, die HOLTZHEY hem had toegezonden, den Koning niet aangeboden, waarop de kunstenaar ze den minister ten geschenke gaf.

²⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

Hoog Ed. Gestrenge Heer!

«In het begin van dit loopende Jaar, was het dat Uwe Excellentie mij geliefde te laten toe koomen, het Extract uit de Registers en besluiten van Zijne Maj. onzen Eersten koning van Holland, waarbij ik op eene mij zeer vereerende wijze, door Zijne Maj. wierd geinviteerd, om mij wel te willen belasten, met de surveillance over de gravuren van de zinnebeelden der Nieuwe koninglijke Muntslag. Bereidwillig heb ik ten eersten, mijne geringe vermogens te werk gesteld, waar van Uwe Excellentie door bijgaande proefstukken zult overtuigd kunnen worden. Veele desasters aan deeze konstwerkingen eigen, principaal gebrek aan goede, van best staal gesmede stempels, (gelijk ook op de bijgaande proeven eenige blijken nog gezien worden) zijn oorzaak geweest, dat het tot nu getardeerd heeft, om eerder aan Zijn Maj. begeeren te hebben kunnen voldoen, hetgeene mij ten uittersten gesnerd en verdrietig gevallen is. Daar ik nu mij vlije, dat Uw Exc. hierover, mij bij Zijne Maj. zal gelieven te verontschuldigen en doen gelooven, dat daar ik reeds in mijn 82 Jaarigen ouderdom getreden $\frac{3}{4}$ van deeze mijne Leeftijd, het verval van onz Vaderlands muntweezen in alle des zelfs betrekkingen gezien en bejammerd heb, nu in deze mijne hooge Jaaren, met vermindering van mijn memorie bespeurende, mij genootzaakt vinde, mijn ontslag te verzoeken en te mogen neemen, waartoe Uwe Exc. veel vermogende intercessie inroepe.

heb de Eer met verschuldigde hoogachting mij te noemen,

Hoog Edel Gestrenge Heer,

Uwen onderdaanige Dienaar

JOAN GEORGE HOLTZHEY,

Oud-muntmeester van de provincie Utrecht,

Lid van de Holl. maatschappij van

Konsten en Wetenschappen te Haarlem». ¹⁾

Kort te voren had hij den Minister gezonden «eene boite met de drie stukken van 50, 20 en 10 stuyv. so verre ik was geavanceerd tot er order kwam om halt te houden. De verklaring is te vinden onder het losse stukje, opgeligt wordende aan het koopere knopje». In den bij den «officieelen brief» aan Z. Exc. gezonden amicalen aan zijn «Vriend en Neef» schrijft HOLTZHEY hem, «deze ter gedagtenis toe te zenden, om bij Uwe verzameling te plaatsen, en bewaaren so ze het waardig geoordeeld worden».

Dit stel in doos werd in de tweede veiling der nalatenschap van Minister GOGEL te Amsterdam (9—10 Oct. 1855) onder N°s 455—457 aangekocht door den heer OTTO KEER, die in den Navorscher van 1856 op pag. 2 de hierboven vermelde beschrijving van HOLTZHEY's hand afdruckt, aldus luidende:

Op de voorzijde:

Het beeltnis V. Z. Majesteit

LODEWIJK de Eerste Koning

van Holland.

¹⁾ Op laatstgenoemden titel was HOLTZHEY blijkbaar zeer gesteld; niet alleen vermeldt hij dien onder zijn handteekening, maar ook in de gedrukte beschrijvingen gevoegd bij de door hem vervaardigde gedenkpenningen wordt hij steeds genoemd.

Op de tegenzijde:

Het gekroond Wapenschild
 de Scepter en de Maarschalksta.
 door een Guirlande van
 Eike blaaderen gecierd
 en verbonden also beiden
 Rijken belang Militair
 beschoud, geoordeeld
 word overeenkomstig
 en deeze Throonen op
 Constitutioneelen
 gronden gevestigd zijnde,
 daar door ook beider
 welstand verzeekerd
 worden.

Bij de veiling der verzameling KEER (Juni 1858) werd dit stel n°. 2248 · 2250 van den catalogus aangekocht door den makelaar DE VRIES, waar het zich thans bevindt is mij niet bekend.

HOLTZHEY, die te Amsterdam 20 Febr. 1808 op 83 jarigen leeftijd overleed, schijnt voor zich zelf geen stel vervaardigd te hebben, ten minste in zijn rijke verzameling penningen en munten, reeds door zijn vader MARTINUS begonnen, en 28 Maart 1809 te Amsterdam geveild, komen ze niet voor.

Op verzoek van GOGEL beloofden de executeuren van HOLTZHEY's nalatenschap de stempels ter beschikking van den Minister te stellen, hetgeen dan ook heeft plaats gehad.

23 Februari 1809 zenden zij den minister toe «stempels van den graveur HOLTZHEY. Muntwerk 1807.

Vier stempels voor de f 2 — 10 —.

Vier d°. voor de f 1 —.

Twee d°. » » — 10 —.

Twee Poinçonnen.

Twee Ringen».

Voor een en ander dienen zij eene declaratie in van f 800.—

De Minister zond de stempels naar de Munt te Utrecht, waar ze later voor oud ijzer verkocht zijn ¹⁾.

19 Januari 1807 belastte de Koning den Minister om te onderzoeken «of de nieuwe Fransche uitvindingen ten aanzien van het fabriceeren der Muntstukken niet met succes in dit Rijk zouden kunnen worden toegepast», en wist de minister te verkrijgen de teekeningen der werktuigen, bij de Keizerlijke Munt te Parijs in gebruik met de beschrijvingen en verdere ophelderingen omtrent de behandeling en de geheele inrichting van het Muntwezen aldaar ²⁾.

Art. I van het Decreet van 29 Mei 1807 door den Koning gegeven bepaalde dat «De Munten van het Koninkrijk zullen tot stempel hebben aan den eenen kant onze beeldtenis met de inscriptie NAP: LODEW: I: KON: VAN HOLL. Aan den anderen kant het schild, en daarboven de koninglijke Kroon, beneden het Schild de aanduiding van het jaartal in romeinsche cijfers en in de rondte de inscriptie KONINGRYK VAN HOLLAND; aan de eene zijde van het schild het cijffer aanduidende de waarde van het stuk en aan de andere zijde de

¹⁾ Cat. Munt Kabinet van 's Rijks Munt: 1795—1813. p. 19.

²⁾ Het Supplément op den *Moniteur* van 19 Sept. 1807 berichtte; Un système complet de nos machines monétaires va être transporté à Milan et des dessins de ces mêmes machines ont été envoyés en Hollande.

eerste en de laatste letter van de eenheid, welke het cijffer aanduidt; in de rondte van het stuk en op de dikte zullen gesteld worden de woorden: DE NAAM DES HEEREN ZY GELOOFT», terwijl het Decreet van 26 Juni vaststelde, onder Art. III, dat «De Minister van Financiën zal opzichtelijk de stempels (Poinçons) der munten corresponderen met den Heer ISABEY, Dessinateur van het Cabinet Zijner Majesteit, den Keijzer van Frankrijk, Koning van Italiën, als door den Koning met dit werk gechargeerd».

De heer ISABEY wendde zich tot den Directeur van de Munt te Parijs M DE LÉPINE en tot den reeds genoemden medailleur GEORGE ¹⁾, die 't portret van Koning LODEWIJK gegraveerd had op de Ridderorde van de Unie. Deze laatste verbond zich de stempels te vervaardigen voor de munten benoodigd voor de Nederlandsche Munt, waarvan op het einde van 1807 de eerste proeven den Koning werden aangeboden.

9 Augustus ontvangt HOLTZHEY door bemiddeling van minister GOGEL een proefafdruk van het nieuwe door GEORGE vervaardigde 50-stuiversstuk en is het zeker wel belangrijk diens meening hierover te lezen. 19 Augustus schrijft hij aan GOGEL ²⁾ «de voorzijde, wat het beeltenis van Zijn Maj. betreft, voldoet vrijwel, het zoude schijnen wat ondieper gehoude te zijn, dat ik ook vervolgens zoude bezorgd hebben en ook gelijk deze stempel in het midden wat bolder gemaakt zijnde de specie meerder na buiten (in het munten gedrongen werdende) de

¹⁾ Deze teekent zich in een brief van 6 Juni 1808 «Graveur de Son Altesse impériale le Grand Duc de Berg».

²⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

randen dikker of bréeder doet voelen, voor de inscriptien daarop te doen komen. Ik vraag waarom moet onzen koning bij uitzondering NAPOLEON LODEWIJK genaamd worden, en de andere koningen van 's Keyzers bloed, de aangenoomen naam van NAPOLEON agter der zelve Doopnaam (zo als het behoord) voeren, en onnoodig het woord Holland op bijden zijden gesteld te worden».

De arenden, die op HOLTZHEY's munten naar rechts gewend waren, zijn op de nieuwe munten naar links gekeerd. Hieromtrent verdedigt HOLTZHEY zich «dat J. EVERS mij per missive duidelijk heeft berigt, dat deze verandering bevolen was, door wien is mij niet bekend, mogelijk Poelman ¹⁾».

Eerlijk verklaart hij verder te zijn overtuigt wat *het werktuigkundige, de muntingen der muntstukken, de vivasiteit der werklieden* aanbelangd, de franschen Onz in deezen te bovengaan.»

De aan HOLTZHEY vertoonde proefmunt, die hij weder moest terugzenden en dit ook gedaan heeft, is de bij NAHUY'S *Suppl. Pl. III*, 22 afgebeelde, (Pl I 19) die wegens het foutieve ómschrift op de keerzijde: KONING RIK VAN HOLLAND door Z. M. werd afgekeurd en die, zooals de heer ISABEY 15 Sept. 1807 aan minister

¹⁾ In een brief van ISABEY aan GOGEL van 15 Sept. 1807 schrijft deze: «il (le Secrétaire d'état) m'a montré le Sceau de France qui a véritablement la tête à gauche, mais c'est par erreur. Je n'étais pas encore dessinateur du cabinet et celui qui en a fait le dessin ne se doutant pas du blason, car il aurait su que pour distinguer la batarde dans les écussons, s'il y avait des animaux on tournait la tête sur l'épaule gauche et certe Sa Majesté l'Empereur n'a pas voulu que ses armes fussent ainsi. C'est pour cela que dans tout ce que j'ai fait et créé jusqu'à présent j'ai tourné la tête à droite, sur la plaque de la légion, sur les grands croix, sur les armes d'états etc.»

GOGEL schreef¹⁾ veranderd zou worden. Men was echter met de omschriften bijster ongelukkig, daar de volgende proeven met het omschrift KONINKRIK HOLLAND prijken,²⁾ (N°. 20), welk omschrift de proef van den Gulden, waarvan de stempels in April 1808 uit Parijs gezonden waren, eveneens vertoont met bovendien de waarde-aanduiding 1 — F (florin) in plaats van 1 — G^L. (Pl. II. 22.)³⁾ Bij die zelfde zending was tevens de stempel voor den halven Gulden, met het verkeerde omschrift $\frac{1}{2}$ — F. Afslagen. hiervan heb ik nergens vermeld gevonden. Bij de toezending dier stempels aan den Muntmeester schrijft GOGEL, zijn spijt uitdrukkende, dat deze wederom aldus onbruikbaar zijn: «Er blijft dus niets over, als te zorgen, dat zo spoedig mogelijk van het beeld gebruik word, en de opschriften, onlangs aan U opgegeven gebezigt. Ik verzoek U dus, daarmede alle spoed te maken en inmiddels op elk acht stuks te doen schroeven en mij toe te zenden, ten einde die te examineeren en aan Z. M. te laten zien.»⁴⁾

GEORGE wordt door den Minister op de gemaakte fouten opmerkzaam gemaakt en gelast, die in den stempel te veranderen. Deze antwoordt hierop, dat hem het omschrift: KONINGRIK aldus is opgegeven per brief van 7 Sept. 1807 door den heer CUVILLER FLEURY, en dat hij de waarde-aanduiding, waarvoor hij geen instructie had, aldus in overleg met den heer ISABEY had aangegeven⁵⁾. Het is hem echter niet mogelijk om

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ NAHUYs pl. VII. 41.

³⁾ NAHUYs pl. VII. 42.

⁴⁾ Afschrift Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

⁵⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

de fouten in de stempels te veranderen, daar deze geheel op nieuw gemaakt moeten worden. Hij stelt nu den Minister voor om te samen met den heer DE SALNEUVE naar Holland te komen «lui pour monter ses machines, moi pour mettre en train le nouveau monnayage.» ¹⁾ Hij zal dan, opdat er maar geen tijd verloren zou gaan, zijne stempels snijden, terwijl men de persen opstelt. Bij decreet van 17 December 1807 toch was de Minister door den Koning gemachtigd om uit Parijs te ontbieden de noodige muntpersen, voor welke levering de heer DE SALNEUVE door ISABEY werd aanbevolen. Voor betaling van de muntpersen werd f 50.000 toegestaan, «te vinden uit de verbeurdverklaringen.» Met het maken dier muntpersen was SALNEUVE ondertusschen ook niet voorspoedig, verschillende kleine tegenspoeden deden zich voor, terwijl hij zelf het ongeluk had den duim van de rechterhand te verliezen bij het probeeren van de groote muntpers. Van de eerste definitief goedgekeurde vijftig stuivers ²⁾ (Pl. II. 21) werden einde December 1807 de stempels door minister GOGEL aan den muntmeester DU MARCHIE SARVAAS toegezonden, die van den «Gulden van 50 Stuivers», zooals hij ze in zijn schrijven van 24 Dec. aan den Minister noemt ³⁾ 300 exemplaren geslagen heeft, die door Z. M. op de nieuwjaarsreceptie te Utrecht aan de aanwezige dames vereerd werden ⁴⁾. Op de Munt was men intusschen voortgegaan met het slaan

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ NAHUYs pl. VII. 43.

³⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

⁴⁾ NAHUYs pag. 107.

van ducaten en rijksdaalders met den staanden man op de oude stempels, totdat bij decreet van 11 Febr. 1808 bepaald werd, dat «geenerlei munt, de gouden en zilveren ducaten (Rijksdaalders), speciaal mede daaronder begrepen, zal voortaan in het Rijk op den vorigen stempel worden geslagen, doch op een nieuwe stempel worden vervaardigd aan de eene zijde voerende de beeldtenis met gelijke omschrift als op de standpenningen en op de wederzijde een geharnaste man met het omschrift: Eendragt maakt magt.»

De heer DU MARCHIE SARVAAS had begin 1808 aan Minister GOGEL reeds schetsteekeningen in potlood voor den dukaat gezonden, met het voorstel dat «indien¹⁾ de geharnaste man op de ducaat op de oude voet gelaten wierd, zoude het opschrift met de minste verandering agter op aldus kunnen gesteld worden, en het woord Trai met het Utrechtsche wapen in den cirkel weggelaten.

MO: REGN:
HOLL. AD:
LEG: IMP.

of

MO: REG:
HOLL: AD:
LEG: IMP.

Fig. 6.

Fig. 5.

Fig. 7.

Doch indien de geharnaste man met het borstbeeld

¹⁾ Brief en teekeningen in Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

Fig. 10.

terwijl hij hoopt, dat de gouden dukaten met het borstbeeld van Z. M. goed zullen uitvallen «si un élève du célèbre M. HOLTZHEY qui l'a mis sur lui répond à l'examen qu'il a de soi même, chose dont on ne peut pas juger encore». ¹⁾

Die «leerling» zond 22 April den Minister het volgende schrijven:

«Hiernevens 2 afdruksels van den stempel voor de Dukaat, gegraveerd naar den stempel van GEORGE met het Pourtrait van Zijn Majesteit. Een in Lood ²⁾ waarvan de Letters niet wel uitgedrukt zijn, het andere in Lak, om reden ik geen Pars hebbe om uit te drukken. Intusschen UEd. orders nader afgatende, blijve met alle Eerbied

U Excellentie's DW. Dienaar

D. VAN DER KELLEN.

op de Lindegragt tusschen de Brouwersgragt en Kerkstraat Booven 't wargaaren N°. 191 ».

Waarop de Minister 1 Mei 1808 den muntmeester

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ NAHUYs pl. VI. 40.

berichtte, dat hij de dukaten voorloopig wenschte te laten rusten, totdat de muntpersen en randingsmachines er zouden zijn. Voor het slaan van gouden dukaten is van VAN DER KELLEN'S stempel met het omschrift NAP. LODEW. I. KON. VAN HOLL. nooit gebruik gemaakt, er werden slechts een paar proeven in goud en brons gemaakt, met als keerzijde de voorzijde van een dukaat van Utrecht van 1799. (Pl. I. 24.)

Met den door POELMAN vermelden Rijksdaalder liep het ook al niet naar wensch, hieromtrent was bepaald, dat de gekartelde rand dezelfde zijn zou als voor den ouden, en ook dezelfde omschriften konden worden gebruikt, dat het omschrift, evenals op de andere nieuwe stukken van onderen aan de linkerzijde zal behooren te beginnen, zoodanig, dat het jaartal beneden onder den voet van den geharnasten man kan worden geplaatst en dat het schild, door den geharnasten man voor zijn linkerbeen gehouden, het gewone wapenschild van het Rijk zal moeten zijn. De stempelsnijder J. W. MARMÉ zond hiervan 24 Maart een proef in rooden lak aan den Minister ¹⁾, (N°. 39) die echter in geen enkel opzicht voldeed, waaraan misschien de «considerable Jagtmaking van den Muntmeester», waarover MARMÉ in zijn begeleidenden brief ²⁾ klaagt, niet vreemd zal zijn.

26 Maart bepaalde de Koning, dat op alle stempels, die naar den nieuwen muntslag zullen vervaardigd worden, het omschrift gebezigd moet worden LODEWYK NAPOLEON, KONING VAN HOLLAND, welk omschrift verkort moet worden, wanneer de oppervlakte der stukken de plaatsing van het omschrift voluit niet gedoogde.

¹⁾ NAUDYS Supplément pl. III. 23.

²⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

Einde Juni komt GEORGE, daartoe 30 April door den Minister gemachtigd, te Utrecht en wordt hem in de Munt boven het koetshuis een zeer ruim en vrij lokaal voor zijne werkzaamheden ingeruimd. In een leegstaande woning aan de Trans, hem ten gebruike afgestaan, wordt hem door den muntmeester een oude muntpers geleend, om de moerstempels over te drukken. Zijne bureu klagen in Januari 1809 bij den Minister, «dit hujs word thans tot een werkplaatsch voor de muntstempels gebruikt en is daar in het geheel niet toe geschikt, zijnde grotelijks voor het uitbarsten van brand bevreesd» ¹⁾. GEORGE's eerste werk is het maken van stempels voor de gouden dukaten, waaraan voor den handel groote behoefte bestaat. 5 Juli ontvangt hij op zijn vraag hoe het omschrift der voorzijde moet worden afgekort bericht, dat dit luiden moet *LODEW. NAP. KON. VAN HOLL.*, terwijl reeds 28 Aug. de Minister zes gouden dukaten ontvangt, drie met ²⁾ (Pl. II. 38) en drie zonder den naam van GEORGE ³⁾ (Pl. II. 37.)

«Buiten twijfel» schrijft de heer POELMAN den Minister had GEORGE beter gedaan, om buiten ordre van Uwe Excellentie zijn naam er niet onder te plaatzen. Dan waarschijnlijk heeft hij zich op het voorbeeld der Fransche Munt, volgens bijgaande 2 Fr. daartoe geauthoriseerd gerekend».

De weinige rondte der stukken en het feit, dat op de figuren alle glans ontbreekt bevallen den essayeur niet, terwijl ook de geharnarste man niet zoo goed uitgevallen is, als bij gehoopt en verwacht had.

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ NAHUYs pl. VIII. 56.

³⁾ NAHUYs pl. VIII. 57.

De dukaten met den naam van GEORGE werden afgekeurd, terwijl van de andere, goedgekeurde stempels, die 25 Augustus, den naamdag des Konings in omloop kwamen, tot 24 Jan. 1809, 282870 stuks geslagen zijn. 24 Jan. 1809 toch bepaalde Z. M. «dat ook de negotiepenningen, ducaten en rijksdaalders, naar de zelfde voorschriften ter zake der zinnebeelden en omschriften vervaardigd zouden worden als de standpenningen zullen worden geslagen.» Inmiddels was GEORGE begonnen met het maken van de stempels voor den Rijksdaalder met den staanden man, waarmede hij weinig voorspoed had, wegens het zinken der moerstempels. Daar er nu voor deze munt, die voor de Oost-Zee bestemd was, geen aftrek op het oogenblik was, zoo stelde POELMAN voor om liever door te gaan met het laten graveeren van meer stempels van het 50-stuiversstuk, aan welke munt behoefte was. ANTONIE JOAN VAN DER MONDE was reeds begin Febr. 1808 begonnen om, met gebruik making van de door GEORGE vervaardigde moerstempels van het 50-stuiversstuk¹⁾, nieuwe stempels te maken. 1 Febr. 1808 schrijft de essayeur-generaal aan POELMAN²⁾ «De jonge stempelsnijder zal GEORGE er af laten, het wapen doen zakken en de ij niet zo, maar ij maken. Mijn beij³⁾ moet er niet afvliegen, hij remplaceert de Leeuw — de Beijen hebben een Koning en ik ook — de Beijen zijn naarstig, ik somtijts — de Beijen steeken als men ze plaagd, en daar ben ik ook niet vreemd

¹⁾ Verg. NAHUYs pl. IX. 61, aldaar afgebeeld zonder de waarde aanduiding.

²⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

³⁾ De muntmeester GIDEON JAN LANGERAK DU MARCHIE SARVAAS had gedurende het Koninkrijk Holland een bij als muntmeestersteeken.

van, ergo zo hoop ik, dat het beesje zal mogen blijven». Reeds 13 Februari zendt POELMAN den Minister de eerste proefslagen, (fig. 11) waarvan de muntmeester schrijft: 1) «Nooit heb ik iemand meer geplaagd om voortgang te maaken als VAN DER MONDE, hij heeft al zijn andere commissies laten vaaren en heeft met alle ijver het stuk voltooid.

Fig. 11.

Om te zeggen, dat het zo fraay als dat van GEORGE is, kan niemand, ook hij zelf niet getuigen, maar door de tijd zal hij ze nog beter leveren». Deze Rijksdaalder beviel zeer goed en stelt de muntmeester 19 April 1808 den Minister voor om VAN DER MONDE tot belooning «voor de groote dienst aan het Muntwerk toegebracht» aan te stellen tot gewoon stempelsnijder op een tractement van f 350, en den stempelsnijder J. W. MARME wegens zijn 44-jarige dienst een pensioen van f 400 te verleenen. Reeds 23 April ontving VAN DER MONDE zijn aanstelling. Van het 50-stuiversstuk, werden blijkens rekening van den muntmeester op 21 Maart 1808 geslagen twee exemplaren in dukatengoud, ter waarde

1) Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

van fl. 82. per stuk. Op bevel van LODEWIJK NAPOLEON werden deze in April toegezonden aan den heer J. MEERMAN, Directeur-Generaal der Wetenschappen en Kunsten, die 13 April den Minister mededeelt ¹⁾ «Ik zal niet in gebreke blijven dezelve te deponeren in de Munt- en Medaille Verzameling op de Koninklijke Bibliotheek, ingevolge de intentie van Zijne Majesteit» Jhr. J. C. DE JONGE maakt reeds in zijn in 1823 verschenen «*Notice sur le Cabinet des Médailles de S. M. le Roi des-Pays Bas*» geen melding meer van deze gouden afslagen, een werd er in 1881 in de collectie SCHULMER verkocht. 6 Mei 1808 zijn er nog twee in goud geslagen, en werd de aanduiding der waarde daarop weggeslepen (NAHUYs pl. IX. 61), zij dienden als belooningspenningen voor twee matrozen J. VAN DIJK en KLAAS CORN. PRONK «wegens betoonde moed op zee in eene ontmoeting met Engelschen». De penning aan PRONK vereerd berust in het Kon. Penning Kabinet, de andere is in het bezit van den heer Mr. S. VAN GIJN, te Dordrecht.

29 Aug. bericht de muntmeester DU MARCHIE SARVAAS, dat eindelijk de 6 kisten met de persen enz. uit Parijs zijn aangekomen, en men dadelijk met het opstellen begonnen is. Het werd echter einde November vóór deze en de er bij behorende walzen, doorsnijders en randingswerktuigen gesteld en in orde gebracht zijn door DE SALNEUVE. Den 3 Decembef zouden door hem, in bijzijn van den Minister van Financiën de eerste proeven genomen worden, maar de vele gebreken deden deze pogingen vruchteloos uitloopen, zoodat

¹⁾ Ryks Archief. Verzameling GOGEL.

DE SALNEUVE vele verbeteringen moest aanbrengen.

19 Januari daarop dringt hij bij POELMAN ernstig aan, om naar Parijs terug te mogen keeren, daar er vele nieuwe machines voor de Parijsche Munt benoodigd waren, en hij thans aan den gegeven last voldaan heeft, zijne machines voor de losse stempels volkomen aan de verwachting beantwoordden en dat de «fransche specie in den ring niet veel beter was» ¹⁾. Het eerste wordt door POELMAN toegegeven, maar hij toont DE SALNEUVE door vergelijking met fransche munten aan, dat aan zijne randschriften nog veel ontbreekt en dat hij daarom aldus niet tot aankoop aan Z.Ex. kan adviseeren. De mécaniciens belooft nu nog zooveel mogelijk «zijne inventie te zullen verbeteren», terwijl POELMAN den Minister bericht ¹⁾:

«Het komt mij, met al hetgeen ik gezien en gehoord heb als genoegzaam bewezen voor, dat SALNEUVE om met een letterrand in een ring te schroeven geen kans ziet om zijne machines tot die perfectie te brengen, dat dezelve gedurende een behoorlijke tijd voor de werkzaamheden op de Munt goed en voldoende proeven opleveren».

Bij de tweede proeve, 28 Januari 1809 genomen, werden de nieuwe pletmolens beproefd, en roemt GOGEL in het rapport aan den Koning, «de schoonheid der cylinders, gemakkelijke werking en de eenvoudige en zekere wijze van de beide cylinders op eene volkomen gelijkwijdige wijze na de dikte der tinnen (lames) te regelen». Er worden nu nog drie dergelijke machines besteld, ten einde niet telkens in de noodzakelijkheid

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

te zijn om de walzen, wanneer ze naar de juiste dikte der tinnen zijn gesteld, weder te verzetten. Ook de hinderlijke fouten, die bij de eerste proefneming zich voordeden (n.l. het niet gemakkelijk loslaten der door-gesneden platen) waren verholpen. Vervolgens werd overgegaan tot proefneming met de beide randings-werktuigen met de ingedrukte letters (*machines à cordonner à lettres creuses*), welke uitstekend slaagde. Op de groote, midden en kleine muntschroeven (*balançiers*) werden een honderdtal stukken van iedere muntsoort geslagen, die zeer naar wensch uitvielen. Daarom adviseert GOGEL tot aankoop. Tevens gelast hij den stempelsnijder GEORGE om de door hem ver-vaardigde stempels tegen ontvangstbewijs af te geven aan den waardijn en zijne rekening in te dienen. Hierbij werd door GOGEL den koning aangeboden, «een volledig stel der nieuwe muntspecien, met uitzondering van den zilveren ducaat of Rijksdaalder, waarvan de stempels niet gereed zijn». Voor een en ander werd DE SALNEUVE beloond met frcs. 50.000, daaronder begrepen reis- en verblijfkosten en het loon van een zijner werklieden. Begin Febr. vertrekt hij naar Parijs, maar liet zijn werkman ALEXANDRE PIERRE GORDON achter, ten einde voor het behoud der werktuigen te zorgen en eventueel te kunnen herstellen, daar de Nederlandsche werklieden hiermede niet bekend waren. Deze GORDON wordt, op voorstel van GOGEL, aan de Munt voor vast verbonden tegen een salaris van f 300 en zijn aandeel in de munt-gezellen belooning. Verder verzocht DE SALNEUVE om den titel van «*Mécanicien de S. M. le Roi de Hollande*» te mogen voeren, ter vergoeding van het verlies van een zijner vingers en tot een blijk van tevredenheid.

Öntrent GEORGE vermeldt GOGEL in zijn rapport aan Z. M. van 14 Febr. ¹⁾ «Deze kunstenaar, door den heer ISABEL in 't werk gesteld, heeft aan zijne kunst eer aangedaan, en welligt het schoonste muntwerk opgeleverd, dat ergens te vinden is. Hij heeft menigvuldige verandering in zijn werk moeten maken en veele hindernissen ontmoet». Zijne ingediende rekening, ten bedrage van f 37043, wordt echter door GOGEL zeer hoog gevonden ²⁾. Gevraagd zijnde of hij genegen was zich aan de Munt te verbinden, heeft hij als voorwaarde opgegeven jaarlijks een vast tractement van f 8000 en f 20 voor elk paar stempels, vervolgens een werktuigkundige (draaier) op een tractement van f 3000. Deze aanstelling wordt door GOGEL ontraden wegens den slechten staat van de financiën en de z. i. te hooge eischen van GEORGE, die zijne rekening zelfs «modieq» noemt, en de vergelijking van het werk aan de prijs van de fraaiste medailles van een door Europa beroemd man als HOLTZHEY ongepast vond en buiten verhouding van zijne talenten. «De Munt nogthans niet zonder stempelsnijder kunnende zijn, heb ik proeven genomen met een Hollandsch werkman, voorheen bij den heer HOLTZHEY gewerkt hebbende en welke in den voorledene Jaare een stempel voor den Ducaat gesneden had; deze heeft begonnen met den stempel voor de weerszijde van den Ducaat te vervaardigen, zoodanig als die thans is, ³⁾ zo dat ik hoóp, dat

¹⁾ Afschrift in het Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ Dit was ook de meening des Konings, die tot den Heer POELMAN zeide: «Je suis maintenant assez content de l'ouvrage, mais le mémoire de GEORGE est extraordinaire. Il me paraît un peu juif».

³⁾ NABUYS pl. XII. 81.

met behulp der matrijzen en poinçonnen van den heer GEORGE, zo veel het beeltenis betreft, door hem en de gewone stempelsnijders der Munt in de behoefte zal kunnen worden voorzien, terwijl indien eenig onherstelbaar gebrek aan een der beeltenissen mogt komen en het zelve door de Hollandsche stempelsnijders niet voldoende zoude kunnen worden opgeleverd, er nog altoos den weg open blijft om door den heer GEORGE te Parijs tegen stuksgewijze betaling, nieuwe stukken te bekomen. De bewerking der tegenzijde van de Rijksdaalder of zilveren dukaat zal nog eenigen tijd vereischen, doch ook door de Hollandsche stempelsnijders VAN DER KELLEN en VAN DER MONDE worden verricht; zodra dit werk gereed zal zijn, zal ik Uwe Maj. de proeven aanbieden.» ¹⁾ (fig. 12).

Hij stelt nu den koning voor om de Munt voorloopig te Utrecht te laten, om de gouden en zilveren ducaten, inplaats van met een letterrand, met een kabelrand te doen bewerken, om DE SALNEUVE met frs. 50.000 te betalen en hem den titel van *Mécanicien du Roi de Hollande* te verleenen, om GONON tot werktuigkundige aan te stellen, en om GEORGE te betalen met eene som, door Z. M. te bepalen. ²⁾ Tevens doet hij verantwoording van de hem door Z. M. bij H. D. Besluit van 17 Dec. 1807 toegestane som van fl. 50.000, waarop o.a. de volgende post voorkomt.

«Voor de stempels door de Heeren HOLTZHEY en VAN DER KELLEN vervaardigt, voor vrugt der werktuigen,

¹⁾ NAUVEY pl. XII. 82.

²⁾ GEORGE is, volgens den *Cat. van het Muntkabinet van 's Rijks Munt* betaald met 20.000 Louis d'Or.

steen en, smitwerk en alle onkosten in Holland, alles te zamen f 3000».

Bij de den Koning aangeboden munten waren ook stukken van 20 en van 10 Gulden, waarvan de stempels door GEORGE gesneden waren. Reeds in Nov. 1808 had de muntmeester aan POELMAN verzocht hem goud te zenden «om er circa 400 stukken van fl. 20 en 800 van fl. 10.— te hebben. Ik weet wel, dat het eene schadelijke onderneming is, doch er is geen ander middel,» daar hij een proef met de nieuwe instrumenten zeer noodig oordeelt «om te kunnen besluiten over de wezenlijke qualiteiten van het nieuwe werk, en om ons volk daarmede onder de fransche opzigt te leeren omgaan, men zou die stukken mijns beduidens met 1809 bestempelen en zoo lang bewaren». 1)

Twintig- en Tienguldenstukken bestaan van 1808 en 1810 (NAHUYS pl. VIII, 53 en 54), ze zijn echter wegens de duurte van het goud slechts als proef geslagen, en wel, zopals de muntmeester 23 Februari 1810 den Minister mededeelt tot een bedrag van circa 9 Mark gouds 2) terwijl 3) «een zeer groot aantal van deze gemunte stukken zeer defectueus het zij van letterrand, het zij van onder de schroef uit de ring, door de onvoldoende werking van die instrumenten zijn te voorschijn gekomen, welke ik, om die reden dadelijk heb versmolten. Ik heb dus, uitgenomen eenige zeer weinige stukken voor mijne Famielie of goede vrienden geen andere als proefstukken afgegeven.» De stempels van

1) Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

2) 1 Mark is ruim 246 gram.

3) Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

den Rijksdaalder met den staanden man, die, zooals wij boven zagen, den Koning nog niet kon worden aangeboden, aangezien zij nog niet gereed waren, had ondertusschen D. VAN DER KELLEN onder handen genomen. Daar er, omtrent de waarde-aanduiding hierop niets bepaald was, vraagt de muntmeester 14 Maart aan POELMAN «of wij op dezelve naast het wapen niet moeten plaatsen 1 — RD^r, dan of het beter staat R — D^r, het is eene verkiezing, het laatste zou mij preferent zijn.» ¹⁾ Uit de afbeelding blijkt, dat aan zijn verzoek voldaan is.

Fig. 12.

Zoodra de Rijksdaalder gereed was ²⁾ (fig. 12) begonnen de graveurs VAN DER KELLEN en VAN DER MONDE nieuwe matrijzen te maken voor de guldens, daar GEORGE die te diep had gesneden, zoodat zij niet gestapeld konden worden.

22 Mei 1809 nam GOGEL als minister van Financiën zijn ontslag ³⁾ en werd opgevolgd door J. H. APPELIUS.

¹⁾ Afschrift Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ NAHUYs pl. XII. 82.

³⁾ Zie hierover J. A. SULEM. *De politieke en staathuishoudkundige werkzaamheid van I. J. GOGEL*. Amst. 1864. p. 71 en COLENBRANDER. *Gedenkstukken* V 2. pag. 486.

Kort vóór zijn aftreden had hij den Koning voorgesteld om te besluiten «de gouden en zilveren standpenningen zullen met een rand zooals dezelve heden door ons is goedgekeurd, worden gekarteld, en op een losse stempel worden geschroefd, wordende bij alteratie in zoo verre van ons Decreet van 29 Mei 1807». Dit voorstel was gedaan omdat de randingswerktuigen slechts matig voldeden, daar vele randschriften gebrekkig op de munten te zien waren en het uitzoeken en weder omsmelten der afgekeurde stukken veel tijd en geld aan arbeidsloon kostte. Bij het voorstel waren den Koning tevens toegezonden «eenige door den Muntmeester vervaardigde guldens met een verbeterde kabelrand» ¹⁾ (fig. 13) benevens eenige oude Nederlandsche munt-

Fig. 13.

speciën, opdat Z. M. zou kunnen zien, hoe veel beter en sierlijker de nieuwe proeven waren, waarvan bovendien de kartelrand niet of zeer moeilijk door valsche munters was na te maken».

De Koning wilde echter zijn denkbeeld: munten met kantschrift te hebben niet zoo spoedig opgeven, maar

¹⁾ NAHUY. pl. XII. 89.

verzocht den Minister den muntmeester te vragen «of en hoeveel de kosten meerder zouden bedragen, indien de guldens en gouden Napoleons in den ring en letterrand, inplaats van volgens de oude gewoonte werden gemaakt ¹⁾).

De muntmeester vroeg hierop den muntgezellen hun oordeel, die in een uitgebreid rapport ¹⁾ tot de gevolgtrekking kwamen, dat zij minstens driemaal zoolang zouden moeten werken «indien de instrumenten en de kartel in order en de stempels niet zoo diep zijn, want naar ons inzien en ook volgens getuigenis van de graveurs VAN DER KELLEN en VAN DER MONDE, zijn de stempels niet ingericht voor een muntschroef, maar wel in een medaille munt». De stempelsnijders beloofden om, in overleg met GODON, binnen een maand een nieuwen stempel met minder relief voor den gulden te vervaardigen en de vereischte verandering aan de letterrand aan te brengen, waardoor zij hoopten, dat de moeilijkheden met de nieuwe instrumenten zouden overwonnen worden. De muntmeester bood aan, om, «zoo de prijs van 't zilver 't eenigszins toeliet, al was 't maar voor 300 à 400 Mark eene opzettelijke proef daarvan te nemen». Uitdrukkelijk vermeldde hij echter dat, hoe de proef ook uitviel nog altijd 't groote bezwaar overbleef, dat voor het munten van guldens alleen de middelste der drie muntpersen kon gebruikt worden, de kleinste (voor de ducaten geschikt) was voor de guldens te zwak en de grootste, die voor het groote zilvergeld diende, te zwaar. Bij het minste gebrek aan die muntpers zou dus de arbeid stil moeten

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

staan, ten zij — men minstens nog een dito munt-schroef te Parijs liet aanmaken. Ook de andere munt-persen zouden om die zelfde reden wel verdubbeld mogen worden, maar gebrek aan ruimte maakte dit onmogelijk. De Minister adviseerde nu 29 Juni nog-maals den Koning, om, vooral met het oog op de hooge kosten, de munten eenvoudig van een kabelrand te voorzien en geen kantschriften aan te brengen. Deze voordracht van den Minister werd 11 Juli aan de Twéede Sectie van den Staatsraad gezonden om er rapport over uit te brengen. Daar ons land echter 10 Juli 1810 met Frankrijk vereenigd werd, is dit Rapport «aan zijne doorluchtige Hoogheid den Prins, aarts-thesaurier van het Rijk, algemeen stedehouder van Z. M. den Keizer en Koning» (Prins LEBRUN, Hertog van PLAISANCE) teruggezonden met de bijvoeging «het zál dus noodig zijn, Doorluchtige Vorst, om op dit onder-werp de bevelen van Zijne Majesteit den Keizer en Koning af te wagten». ¹⁾

Een Keizerlijk decreet van 30 Augustus 1810 bepaalde, dat de Nederlandsche Speciën in omloop zouden blijven, en gaf tevens het Tarief, in guldens en franken aan, waarvoor die munten moesten worden aangenomen. ²⁾

Wij laten hieronder volgen, in chronologische orde, de verschillende munten, onder het bestuur van Koning LODEWIJK NAPOLEON geslagen, ³⁾ met vermelding der openbare verzamelingen, waarin zich de stukken bevinden.

¹⁾ Rijks Archief. Verzameling GOGEL.

²⁾ Cat van 's Rijks Munt te Utrecht. p. 9.

³⁾ De nummers, voorafgegaan door een sterretje, zijn op de beide platen afgebeeld.

1806.

1. Dubbele Dukaat te Utrecht geslagen. (Oude type).
VERKADE ¹⁾ pl. 98. 2. NAHUYS pl. VII. 44.
G.

2. Dukaat te Utrecht geslagen (Oude type).
VERKADE pl. 98. 4. NAHUYS pl. VII. 45.
Kon. Kab^t. G. Verschillende stempels.

3. Dukaat te Dordrecht geslagen. (Oude type).
VERKADE pl. 39. 6.
G.

Volgens officieele opgave werden in 1806 te Dordrecht 526 gouden dukaten geslagen; ik heb er echter nergens een vermeld gevonden, maar vermoed, dat zij geslagen zijn met den ouden stempel van 1804.

4. Rijksdaalder met den staanden man.
VERKADE. pl. 106. 1. NAHUYS pl. VII. 46.
Kon. Kab^t. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht. p. 24. 3. Z.

5. Proef in gips van een' Rijksdaalder met borstbeeld van Lodewijk Napoleon naar rechts gewend. Hoogstwaarschijnlijk door HENDRIK LAGEMAN.
NAHUYS. *Supplément* pl. III. 21.
Cat. GOGEL (veiling 9—10 Oct. 1855). 200.

6. Proef in gips van een' Rijksdaalder met borstbeeld van Lodewijk Napoleon naar rechts gewend. Onder het borstbeeld: H. LAGEMAN. F.

¹⁾ P. VERKADE. Muntboek. Schiedam. 1848.

NAHUY. *Supplément* pl. III. 20.

Cat. GOGEL (veiling 9—10 Oct. 1855). 200.

Cat. STEPHANIK (veiling 12—20 Dec. 1904). 5300.

7. Proef in gips van een Gulden met borstbeeld van Lodewijk Napoleon naar rechts gewend. Door J. W. MARMÉ.

1807.

- *8. Dubbele Dukaat te Utrecht geslagen.

VERKADE. pl. 98. 2. NAHUY. pl. VII. 44.

Kon. Kab^t. G.

- *9. Dukaat te Utrecht geslagen.

VERKADE pl. 98. 4. NAHUY. pl. VII. 45.

Kon. Kab^t. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 25. 1. G.

Cat. veiling SCHULMAN (25—28 Maart 1901) beeldt op pl. I. n°s. 831 en 832 twee verschillende stempels van deze dukaten af.

10. Rijksdaalder met den staanden man te Utrecht geslagen.

VERKADE pl. 106. 1. NAHUY. pl. VII. 46.

Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 26. 1. Z.

11. 50-Stuiversstuk. Proef met latijnsche opschriften, door J. G. HOLTZHEY.

NAHUY. pl. VI, 36. Cat. KEER (veiling Juni 1858) 2251. Cat. SCHUJMER (veiling Oct. 1881). 1389.

Kon. Kab^t. Verguld bordpapier, afslag van voor- en keerzijde afzonderlijk 41 m.m. Cat. 's Rijks

Munt te Utrecht, p. 26, 2, afslag der voorz. in bordpapier.

Een afslag in lood, met als keerz. de keerz. van den penning, geslagen bij het overlijden van Prinses ANNA in 1759 (Verv. v. LOON 349), kwam voor in den Cat. der veiling collectie Jonkvr. C. J. A. WARIN (Dec. 1903). 331.

12. 50-Stuiversstuk. Proef van de voorzijde door J. G. HOLTZHEY. Met: LODEWYK DE EERSTE KONING VAN HOLLAND. Naar rechtsgewend borstbeeld als op de voorgaande munt.

Een afslag in lood, met als keerz. de keerz. van den geprojecteerden driegulden van het Bataafsch Gemeenebest van 1800 (VERKADE pl. 191, 1), kwam voor in den Cat. der veiling collectie Jonkvr. C. J. A. WARIN. (Dec. 1903). 332.

- *13. 50-Stuiversstuk. Door J. G. HOLTZHEY. Met kantschrift. VERKADE pl. 193, 1. NAHUYs pl. VI, 37

Kon. Kabl. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht, p. 26, 3. Z. Cat. SUASSO p. 63, Z.

Zoowel op het exempl. van deze munt aanwezig in 't Kon. Penning Kabinet, als op dat uit de collectie RIJNBENDE (Aug. 1890) 2160, hetwelk in de verzameling L. BRAMSEN overging, en in den cat. der veiling dier verzameling (Nov. 1912), pl. IV, 431, afgebeeld wordt, is het duidelijk te zien, dat vooral de stempel der keerzijde van slecht staal vervaardigd is.

14. 50-Stuiversstuk. Als het voorgaande nommer, doch zonder kantschrift.

Kon. Kabl. Z., alwaar tevens een proef in lood van de voorz. afzonderlijk aanwezig is. Cat. WARIN (Dec. 1903) 333 in tin.

- *15. 20-Stuiversstuk. Door J. G. HOLTZHEY. Met kantschrift.

VERKADE pl. 193. 2. NAHUYs pl. VI. 38.

Kon. Kab^t. Z. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht. p. 27. 4. Z. Cat. SUASSO. p. 63. Z.

16. 20-Stuiversstuk. Als het voorgaande nummer, doch zonder kantschrift.

Kon. Kab^t. Z. Cat. SUASSO. p. 63. Z.

Een proefslag in lood kwam voor in den Cat. STEPHANIK 5303, terwijl de Cat. van 'sRijks Munt te Utrecht p. 27. 4. een afslag in lood der keerz. vermeldt. In Cat. WARIN (Dec. 1903) n°. 334 kwam een proef der voorz. voor, met als keerz. de keerzijde van een' gelegenheidspenning van J. G. HOLTZHEY.

- *17. 10-Stuiversstuk. Door J. G. HOLTZHEY. Met kantschrift.

VERKADE pl. 193. 3. NAHUYs pl. VI. 39.

Kon. Kab^t. Z. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht. p. 27. 5. Z. Cat. SUASSO. p. 63. Z.

18. 10-Stuiversstuk. Als het voorgaande nummer, doch zonder kantschrift.

Cat. SCHUJMER (1881). n°. 1397. Z. Een afslag der keerzijde in lood kwam voor in Cat. STEPHANIK 5304.

- *19. 50-Stuiversstuk. Door GEORGE. Met GEORGE F. in het veld onder het borstbeeld en KONING RIK - VAN HOLLAND. Met gladden rand.

VERKADE (tekst) 1029. NAHUYS pl. III. 22.

Kon. Kab^t. Z. Een afslag in brons kwam voor in Cat. SCHUIJMER (1881) 1391, terwijl de Cat. van 'sRijks Munt te Utrecht p. 27. 6., clichés van de voor- en keerzijde vermeldt.

20. 50-Stuiversstuk. Door GEORGE. Met KONINGRIK — HOLLAND.

NAHUYS pl. VII. 41. vermeldt op p. 105 hiervan een afslag in brons.

- *21. 50-Stuiversstuk. Door GEORGE. Met GEORGE F in de afsnede van het borstbeeld. Met 50 - S^s. Kabelrand.

VERKADE pl. 192. 5. NAHUYS pl. VII. 43.

Kon. Kab^t. Z. en Br. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht. p. 28. 8. Z. en Br. Cat. SUASSO p. 63. Z.

- *22. Gulden. Door GEORGE. Met GEORGE F. in de afsnede van het borstbeeld. Met fijnen kabelrand, met KONINGRIK en I — F.

VERKADE pl. 194. 2. NAHUYS pl. VII. 42.

Kon. Kab^t. Z. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht. p. 27. 7. Z. Cat. SUASSO p. 63. Z.

23. Halve Gulden. Door GEORGE. Met $\frac{1}{2}$ — F.

Deze werd, tegelijk met den hierboven vermelden Gulden met I — F, door GEORGE vervaardigd, en de stempel aan Minister GOGEL gezonden. Afslagen hiervan heb ik niet gevonden.

- *24. Proef voor een dukaat, de voorz. door D. VAN DER KELLEN gesneden.

Voorz. Rechtsgewend borstbeeld van den Koning. Omschr. NAP. LODEW. I. KON. VAN HOLL.

Keerz. Staande ridder, ter weerszijden 17—99. Omschr. CONCORDIA RES - PAR : CRES : TRA. (wapenschildje van Utrecht).

Voor keerzijde gebruikte men dus een ouden, reeds bestaanden, stempel.

Cat. SCHUIJMER (1881) nos. 1368 en 1369. Cat. VROLIK (1897) 864. Zie voor de voorz. NAHUY'S pl. VI. 40, met de onjuiste mededeeling op p. 104 «graveé par DAVID VAN DER KELLEN sous la direction de HOLTZHEY».

Kon. Kab^t. G. en brons, benevens een proefslag van de voorz. afzonderlijk op een looden plaatje van 35 m.M. doorsnede.

1808.

25. Dubbele Dukaat te Utrecht geslagen.

VERKADE pl. 98. 2. NAHUY'S pl. VII. 44. (tekst p. 110).

Kon. Kab^t. G. Vervolg Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 42. 1. G. Cat. SUASSO p. 63. G.

26. Dukaat te Utrecht geslagen.

VERKADE pl. 98. 4. NAHUY'S pl. VII, 45, (tekst p. 110).

Kon. Kab^t. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 24, 1. G. Cat. SUASSO p. 63. G.

27. Rijksdaalder met den staanden man te Utrecht geslagen.

VERKADE pl. 106, 1. NAHUY'S *Supplément* pl. III. 24.

Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 26, 1. Z. Cat. SUASSO p. 63. Z.

Cat. GOGEL (Oct. 1855) n°. 473 vermeldt een variant met de fout: MO. NO. ARG. ERO, (inplaats PRO), terwijl in Cat. MUNNICKS v. CLEEFF (Febr. 1861) 1377 een variant voorkomt, waarop de strik van het wapen langer is en het woord PRO onder het wapenschild geplaatst is.

28. Rijksdaalder met den geharnasten man. Met 1808 onder het wapen der keerzijde.

VERKADE pl. 194, 1. Verg. NAHUYs pl. XII, 83.

Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 28, 10. Afslagen in bordpapier van voor- en keerzijde.

29. Proefslag geslagen in een vlakken draairing op de muntpersen bestemd voor Z. M. den Koning van Holland. Met kantschrift: DE NAAM DES HEEREN ZY GELOOFT.

NAHUYs pl. VII, 51.

Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 29, 16. Z. Cat. STEPHANIK (1904). 5310 Br.¹⁾

30. Dezelfde proefslag zonder kantschrift.

Kon. Kab^t. Br.

In Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 29 n°. 17 wordt een andere stempel vermeld, waarop het jaartal op de keerz. aldus voorkomt: M D CCC VIII.

31. Proefslag geslagen in een vlakken draairing, op muntpersen bestemd voor Z. M. den Koning van

¹⁾ De voorzijde van dit stuk komt soms voor als keerzijde van de door GEORGE vervaardigde 50-stuiversstukken met het borstbeeld van LODEWIJK NAPOLEON.

Holland. Met kantschrift: DE NAAM DES HEEREN
ZY GELOOFD.

NAHUYS pl. VIII. 52.

Kon. Kab^t. Br. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
29. 18. Br. 1)

- *32. Twintig Guldenstuk. Met GEORGE F. en met kantschrift.

Verg. VERKADE pl. 192. 3. NAHUYS pl. VIII. 53.

Kon. Kab^t. Br. Cat. SUASSO p. 63. Br. Afslagen
van voor- en keerz. in wit bordpapier in 't Kon.
Kab^t. en, alleen van de voorz. in 's Rijks Munt
te Utrecht.

33. Twintig Guldenstuk. Met GEORGE F., zonder kantschrift.

Verg. VERKADE pl. 192. 3. Verg. NAHUYS pl.
VIII. 53.

Kon. Kab^t. Br.

34. Twintig Guldenstuk. Zonder naam van den graveur,
met kantschrift.

VERKADE pl. 192. 3. NAHUYS pl. VIII. 53.

Kon. Kab^t. Br. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
26. 5. Br.

- *35. Tien Guldenstuk. Met GEORGE F. en met kantschrift.

VERKADE pl. 192. 4. NAHUYS pl. VIII. 54.

1) In het Cabinet des Médailles te Parijs is een zilveren munt, waarvan de voorzijde gelijk is aan de voorz. van den Gulden bij NAHUYS pl. VIII. 53, en de keerz. bestaat uit de voorz. van dezen proefslag.

Kon. Kab^t. G. en Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht
p. 26. 6. afslagen in bordpapier.

36. Dukaat. Voorz. LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. Keerz.
EENDRAGT MAAKT MAGT. Beide zijden met parelrand
en breeden, buitenrand.

Verg. VERKADE pl. 192. 1. NAHUYS pl. VIII. 55.

Kon. Kab^t. afslag van voor- en keerzijde in wit
bordpapier. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 25. 2.
afslagen in bordpapier en afslag der keerz. in lood.

De doorsnede van dit stuk (22 m.M.) bleek te
groot te zijn, de buitenrand werd verwijderd, doch
overigens de stempel niet gewijzigd.

- *37. Dukaat. In plaats van den voorgaanden geslagen
(20 m.M.).

VERKADE pl. 192. 1. NAHUYS pl. VIII. 55. Met
kartelrand.

Kon. Kab^t. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
25. 3. G. Cat. SUASSO p. 63. G.

- *38. Dukaat. Voorz. LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. Naar
links gewend borstbeeld, daaronder George. Keerz.
EENDRAGT MAAKT MAGT. Grooter dan de gewone
dukaat (21 m.M.). Met geparelden buitenrand op
beide zijden en met kabelrand.

NAHUYS pl. VIII. 56.

Kon. Kab^t. G.

39. Rijksdaalder. Proefmunt door J. W. MARMÉ.

NAHUYS. *Supplément* pl. III. 23. Cat. GOGEL
(Oct. 1855) n°. 461.

Afdruk in rood lak, door NAHUY. *Supplément* op pag. 25 vermeld.

- *40. Twee en een halve Gulden. Met GEORGE F en met kantschrift.

VERKADE pl. 194, 3. NAHUY pl. VIII, 57.

Kon. Kabt. Z. en afslagen van voor- en keerz. in wit bordpapier. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht Z., Br. en afslagen in bordpapier, Cat. SUASSO p. 63. Z.

41. 50-Stuiversstuk met ij inplaats ij in KONINGRIJK. Zonder naam van den graveur, groote bij als muntteeken. Door A. J. VAN DER MONDE. (Zie pag. 44, fig. 11).

Kon. Kabt. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 28, 9. Z. Cat. SUASSO p. 63. Z.

Verschillende stempels. ¹⁾ Hiervan bestaan twee exemplaren in goud elk wegende 50 gram, en twee in goud, waarvan de waarde-aanduiding 50 S^s weggeslepen is, welke beide laatste stukken als belooningspenningen gediend hebben (Zie NAHUY pl. IX, 61, tekst p. 130).

42. Gulden. Met GEORGE F. en met kantschrift.

VERKADE pl. 194, 4. NAHUY pl. VIII. 58.

Kon. Kabt. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht, p. 29, n°. 13. Z, Br, afslagen van beide zijden in bordpapier, en afslag der voorz. in lood. Cat. SUASSO p. 63 in brons.

¹⁾ Een moderne afslag in goud met een valschen stempel vervaardigd 41.5 gram wegende is mij bekend.

43. Halve Gulden. Met GEORGE F. en met kantschrift.
 VERKADE pl. 194. 5. NAHUYs pl. VIII. 59.
 Kon. Kab^t. Brons, Cat. 's Rijks Munt te Utrecht.
 p. 29. 15. Z. en afslagen van beide zijden in
 bordpapier. Cat. SUASSO p. 63. Z.

1809.

44. Dukaat. Voorz. LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. Keerz.
 EENDRAGT — MAAKT MAGT.
 VERKADE pl. 192. 1. NAHUYs pl. VIII. 55. (tekst
 p. 121).
 Kon. Kab^t. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht. p.
 25. 3. G. Cat. SUASSO p. 63. G.
- *45. Dukaat Voorz. LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. Keerz.
 KONINGRIJK — HOLLAND.
 VERKADE pl. 192. 2. NAHUYs pl. XII. 81.
 Kon. Kab^t. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
 25. 4. G. Cat. SUASSO p. 63. G.
46. Rijksdaalder. Met R—D^r. Zonder naam van den
 graveur en met kabelrand (zie pag 51 fig. 12)
 VERKADE pl. 193. 4. NAHUYs pl. XII. 82.
 Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
 28. 11. Z. Cat. SUASSO p. 63. Z.
- *47. Rijksdaalder met den geharnasten man. Met kabel-
 rand.
 VERKADE pl. 194, 1. NAHUYs pl. XII. 83.
 Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p.
 28, 10. Z. en Br. Cat. SUASSO p. 63. Z. en Br.

- *48. Gulden. Met GEORGE F. ¹⁾ en met kantschrift.
 VERKADE pl. 194, 4. NAHUYs pl. VIII, 58 (tekst p. 122).
 Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht
 p. 29. 13. Z. en Br. Cat. SUASSO p. 64. Z.
- *49. Halve Gulden. Met GEORGE F. en met kantschrift.
 VERKADE pl. 194, 5. NAHUYs pl. VIII, 59. (tekst p. 122).
 Kon. Kab^t. Z. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht
 p. 29. 15. Z. Cat. SUASSO p. 64. Z.

1810

50. Twintig Guldenstuk. Zonder naam van den graveur,
 met kantschrift.
 VERKADE pl. 192, 3. NAHUYs pl. VIII, 53. (tekst p. 120).
 Kon. Kab^t. G. Cat. SUASSO p. 64. G.
51. Tien Guldenstuk. Zonder naam van den graveur.
 Met kantschrift. ²⁾
 VERKADE pl. 192, 4. NAHUYs pl. VIII, 54. (tekst p. 120).
 Kon. Kab^t. G. en Br. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht
 pag. 26. 6. G. Cat. SUASSO p. 64. G.
52. Dukaat. Voorz. LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. Keerz.
 KONINGRIJK-HOLLAND.

¹⁾ Deze gulden en de halve gulden (NAHUYs pl. VIII, 59) bestaan volgens NAHUYs p. 122 ook zonder den naam van GEORGE.

²⁾ Cat. KEER (Juni 1858) vermeldt onder No. 2274 dit stuk zonder kantschrift.

VERKADE pl. 192. 2. NAHUYs pl. XII. 81. (tekst p. 182).

Kon. Kab^l. G. Cat. 's Rijks Munt te Utrecht p. 25. 4. G. Cat. SUASSO p. 64. G.

53. Gulden. Proefmunt. Met geschubden rand. (Zie pag. 52 fig. 13).

VERKADE tekst 1039. NAHUYs pl. XII. 89.

Kon. Kab^l. Z. Cat 's Rijks Munt te Utrecht p. 29. 14. Z. Cat. SUASSO p. 64. Z.

In de door J. LEITZMAN uitgegeven *Numismatische Zeitung* van 1834, p. 87 en 1835, p. 160 en 168 worden voor het eerst de onder het bestuur van Koning LODEWIJK NAPOLEON geslagen munten behandeld. Ook DE VRIES en DE JONGE geven in hunne «*Nederlandsche Gedenkpenningen*» deel I. pag. 116 en II. pag. 221 eene vrij volledige opsomming van die stukken.

's-Gravenhage.

A. O. VAN KERKWIJK.

a

13

a

11

13

11

15

17

17

15

8

19

19

8

9

9

21

40

21

22

40

22

42

48

42

35

38

35

32

48

38

32

47

45

45

47

49

49

1^a

1^a

5

6

5

4

4

2

1

2

3

1

2